

Fonetik Hataların Âyetlerde Yol Açacağı Anlam Bozulmaları

Semantic Distortions Caused by Phonetic Errors in Quranic Verses

Yazar Bilgisi Author Information

Sait BOSAT

Dr. Öğr. Üyesi, İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Malatya, Türkiye
Asst. Prof., İnönü University Faculty of Teology, Malatya, Türkiye
sait.bosat@inonu.edu.tr , www.orcid.org/0000-0001-8810-1823

Makale Bilgisi Article Information

Makale Türü Article Type	Araştırma Makalesi Research Article
Yayın Etiği Publishing Ethics	Bu makale, iThenticate yazılımı ile taranmış ve intihal tespit edilmemiştir. Makale, çift taraflı kör hakemlik yöntemiyle en az iki hakem tarafından incelenmiştir. This article has been scanned by iThenticate software and no plagiarism detected. It has been examined by at least two referees using double sided blind refereeing method.
Finansman Funding	Yazar, bu çalışma için herhangi bir dış fon almadığını beyan eder. Author declares that he get no any external funding for this study.
Çıkar Çatışması Conflict of Interest	Yazar bu çalışmayla ilintili herhangi bir çıkar çatışması bulunmadığını beyan eder. Author declares that there is no any conflict of interest related to this study.
DOI	https://doi.org/10.30623/hij.1022285
Geliş Tarihi / Received	Kabul Tarihi / Accepted
11 Kasım/November 2021	10 Haziran/June 2022

Öz

Allah Teâlâ'nın Peygamberi vasıtasıyla gönderdiği mukaddes kitabı anlamına uygun bir tarzda kırâat etmek bizzat Allah'ın emridir. Kur'ân-ı Kerîm'i okumak; herkesin kolayına geldiği şekilde kuralsız bir biçimde değil aksine onun doğru seslendirilmesi için konulmuş tecvit ilminin gereklerine uygun okunmasını ifade eder. Yüce Allah, Furkân sûresinin 32. âyetinde, Kur'ân-ı ağır ağır okuduğunu (parça parça indirdiğini) bildirmiş ve Müzzemmil sûresinin 4. âyetinde ise Peygamberimize, dolayısıyla her mümine, "...Kur'ân'ı tertil ile oku" buyurmuştur. Tertil kelimesi, âhenk ve nizâm anlamında olup Kur'ân'daki her harfin mahreç ve sıfatlarına uygun bir biçimde hakkını vermek ve acele etmemek sûretiyle tecvit kurallarına uygun tilâvet etmektir. Tecvit ilmi kapsamında her harfin kendisinden ayrılmaması gereken lâzîmî sıfatları vardır. Bu sıfatlarda yapılacak öznel tasarruflar Lahn-ı Celî olarak kabul edilir ve çoğunlukla da anlamı bozar.

Asırlar boyunca Allah kelamının doğru bir tarzda kırâat edilmesi tecvit kuralları marifetiyle gerçekleşmiştir. Söz konusu kurallar aynı zamanda Kur'ân nazmı ile beşerî kelamın ayırt edici en önemli unsurlarından biri olmuştur. Kur'ân-ı Kerim ile bir fıkıh, tefsir, kelim ya da hadis metninin seslendirilmesi farklılık arz etmektedir. Zira yüce kitabımız Kur'ân, Arap dili ve edebiyatının tüm anlatım sanatlarını en üst düzeyde kullanmış, aynı konuları farklı üslûplarla dile getirmiş, mânaları kulağa hoş gelen lafızlarla anlatmıştır. Kısaca; harfleri, kelimeleri, cümle yapısı ve âyetleriyle birlikte bir bütün olarak i'câzın (eşsizliğin) en mükemmel örneklerini sunmuştur. Kur'ân-ı Kerîm için kullanılan "Nazmü'l-Kur'ân" (Kur'ân'ın eşsiz söz dizimi) ifadesi, âyetlerin i'câzı ile doğrudan ilintilidir. Onun belâgat, fesâhat ve lafız-mâna dengesini temsil etmektedir. Dolayısıyla anlamın doğru bir şekilde oluşması, nazmın dil kurallarına uygun biçimde seslendirilmesi neticesinde gerçekleşebilir. Kur'ân-ı Kerîm âyetleri cümlelerden oluşurken, cümleler kelimelerden, kelimeler ise harf ve seslerden oluşur. Kur'ân nazmının i'câzı, yukarıda sayılan her parçadaki uyum ve mükemmelliği ifade eder.

Gerek mihraplarda gerek eğitim-öğretim sıralarında dinlediğimiz tilavetlerde şahit olunan olumsuz tablo bizi bu çalışmayı yapmaya teşvik etmiştir. Alanda karşılaşılan hatalar bazen anlamla ilişkisi olan, dolayısıyla ibadetlerin sıhhatine zarar verecek düzeyde gerçekleşirken bazen de anlamın ötesinde Kur'ân'ın nazmını, orijinalliğini yani asıl olarak eşsiz ve mu'ciz olma vasfını bozan türden olabilmektedir. Mesela Mâide sûresinin 52. âyetinde geçen 'asâ kelimesi "teracci", yani bir olayın gerçekleşmesine dair isteği ve ümidi ifade eder. Sadece "sîn" harfi, dil kökünün kaldırılması suretiyle isti'la sıfatıyla okunması durumunda fiil 'aşâ şekline dönüşür ve eğer isim olarak kullanılırsa "asa/baston" anlamına gelir fiil olarak "muhalefet etmek, asi olmak" anlamında kullanılır. Bu ve buna benzer hatalar Kur'ân âyetlerinin anlamını bozmanın yanı sıra aynı zamanda onun eşsiz metin olma vasfına da zarar verebilmektedir.

Bu çalışmada harflerin mahreç ve sıfatlarında yapılabilecek hatalar sonucunda oluşabilecek anlam değişmelerine değinilecektir. Usulsüz ve yetersiz eğitimden kaynaklandığına inandığımız hatalı okumaların, Kur'ân'ın i'câzını, lafız ve mâna bütünlüğünü nasıl bozduğuna dair bir farkındalık oluşturulmaya çalışılacaktır. Makalede önce harflerin otantik seslerinin korunmasına yönelik yapılan ilk çalışmalar ve konu ile ilgili bazı değerlendirmeler yapılacaktır. Sonrasında harflerin hatalı olarak seslendirilmesinin sebepleri irdelenecek, bu bağlamda konu; "Türkçede Bulunmayan Kur'ân Sesleri ve Benzeşen Sesler" başlıkları altında incelenecektir.

Makalede şöyle bir usul takip edildi. Öncelikle Türkçede yer almayan Kur'ân sesleri ve bunlara benzeyen harflerin tespiti yapıldı. Birbirinin yerine okunma ihtimali olan

harfler kategorik bir sınıflamaya tabi tutuldu. Sonra da bu kategorilere uygun ayetlerden örnekler verilerek muhtemel ses değişimlerinden kaynaklanabilecek anlam bozulmalarına değinildi. Sonuç olarak Kur'ân harflerinin doğru telaffuz edilmemesi durumunda âyetlerin anlamlarında ciddi kaymalar olacağı, dolayısıyla ibadetleri menfi anlamda etkileyeceği hususu ortaya konmaya çalışıldı.

Anahtar kelimeler: Kırâat, Kelime, Fonetik, Anlam, Mahreç, Sıfat, Hata

Abstract

It is Allah's order to recite the holy book, which Allah sent through His Prophet, in line with what it wants to convey. Reciting the Qur'ân is not without its rules, so one cannot read it the way he or she wishes; it is recited in accordance with the requirements of the science of tajwîd, which has emerged to ensure the correct pronunciation while reciting it. In the 32nd verse of Sûrah al-Furkân, Almighty Allah stated that he revealed the Quran gradually (he sent it in parts), and in the 4th verse of the Sûrah al-Muzzammil, he commanded our Prophet, and therefore every believer, "to recite the Qur'ân in an orderly manner," which means to pay attention to every sound in the Qur'ân in accordance with its point and manner of articulation, and to pronounce them in accordance with the rules of tajwîd without haste. From the perspective of the science of tajwîd, each sound has its essential attributes that are an internal part of it. Subjective changes to be made in these attributes are considered as lahn al-jalî and mostly distort meaning.

The accurate recitation of the words of Allah has been achieved by the rules of tajwîd for centuries. These rules have also been one of the major distinguishing elements of the Quranic verse versus human words. The pronunciation of the words in a fiqh, tafsîr kalâm or hadîth text differs from the pronunciation of those of the Qur'ân, as our Holy Book, the Qur'ân, used all the literary arts of the Arabic language and literature at the most advanced level, worded the same meaning in different styles, and explained the meanings through words that sound pleasant to ear. In short, it presented the most perfect examples of i'jâz (uniqueness), with its letters, words, sentence structure and verse as a whole. The expression "nazm al-Qur'ân" (the unique syntax of the Qur'ân) is directly related with the uniqueness of its verse. It represents the Qur'ân's rhetoric and eloquence, along with its wording-meaning balance. Therefore, the accurate of expression of meaning can be achieved by pronouncing the verse in accordance with the rules of the language. The verses of the Qur'ân consist of sentences, and sentences consist of words; words consist of letters and sounds in turn. The i'jâz of nazm al-Qur'ân refers to the harmony and perfection in each of the aforementioned components.

The errors committed in the recitations we heard both in the mihrab and instructional contexts encouraged us to carry out this study. While mistakes encountered in the field are sometimes related to meaning and thus harm the health of worship, they are sometimes beyond meaning; they can spoil the Qur'ân's wording and originality (i.e., its being unique and miraculous). For example, the word 'asâ in the 52nd verse of Sûrah al-Mâidah means "the desire and hope for an event to happen". If the letter "sin" is pronounced by touching the tongue to the hard palate and elevating the dorsum, the verb becomes 'aşâ. It then means "staff or walking stick" if used as a noun, and "to oppose or to rebel" if used as a verb. Such errors may not only distort the meaning of the verses, but they may also damage the Qur'ân's quality as a unique text.

This study addresses the meaning changes that might occur as a result of errors committed in the point and manner of articulation of speech sounds. It aims to

create an awareness of how erroneous pronunciation, which we believe is caused by inappropriate and inadequate education, disrupt the i'jâz, wording-related and semantic integrity of the Qur'ân. The article first presents the studies on preserving the authentic articulation of sounds and then makes some evaluations about it. Afterwards, the reasons for the incorrect pronunciation of the sounds are examined. More specifically, the sounds are categorised under the headings of "Qur'anic sounds that do not exist in Turkish and sounds that are similar to Turkish ones".

The procedure below was followed in the present study. First of all, the sounds of the Qur'ân, which do not exist in Turkish and the sounds similar to those in Turkish were determined. Those that could be used interchangeably were also identified. Then, by citing examples from Quranic verses in line with these categories, possible distortions of meaning that may arise from sound changes were mentioned. In short, this study demonstrated that if the sounds of the Qur'ân are not pronounced accurately, there will be serious shifts in the meanings of the verses, thereby negatively affecting worship.

Keywords: Recitation, Word, Phonetics, Meaning, Point of Articulation, Attribute, Error

Giriş

Kur'ân-ı Kerîm'in kelimeleri Arapçadır ve ilahîdir. Hz. Peygamber (s.a.v.), Allah Teâlâ tarafından kalbine indirilen şeyleri Arapça olarak yazıya dökmüş değildir. Kur'ân kelimelerini nazmeden bir beşer değil, bizzat Allah Teâlânın kendisidir. Cebrâil (a.s.) âyetleri bu kelimeler ve harflerle okumuş, Muhammed (a.s.) da mübârek kulakları ile işiterek ezberlemiş ve ashâbına öğretmiştir. Bu hususa dikkat çekmek için olsa gerek onu diğer kitaplardan ayırt etmek için Kur'ân metni için "النظم/Nazm" ifadesi kullanılmıştır.¹

"Nazm" kelimesi sözlükte incilerin ipe dizimi anlamına gelir. Bu minvalde âyetlerdeki harf ve kelimelerin yüce dizilişini ve ilâhî tertibini ifade etmek üzere Kur'ân metnine "nazm-ı ilâhî", "nazm-ı celil" "nazm-ı sübhânî"² isimleri verilmiştir. Bu yakıştırmalar Kur'ân metninin Allah tarafından her türlü kusur ve eksiklikten uzak olarak tertip edildiğini ifade eder. Yüce diziliş; kelimeleri oluşturan harflerden başlayıp cümleleri oluşturan kelimelerin seçimi ve sıralanmasının bütününe kapsamına dahil eder. Söz konusu nazm sisteminin en küçük parçasında meydana gelebilecek hatalar başta Kur'ân'ın fesâhat ve belâgatine zarar vereceği gibi çoğu kez anlamı da bozabilecektir. Bir harfin telaffuzunu başka bir harfe dönüştürmek, mesela ط harfi yerine د harfini okumak kelimenin anlamını değiştirebilecek önemli bir hata olup tecvit terimi olarak lahn-ı celî diye isimlendirilmektedir. Bu tür hatalar ekseriyetle de ibadetlerin sıhhatine olumsuz anlamda etki etmektedir.

Esasen Türkçemizde de fonetik açıdan benzeşen; "gör", "kör", "gür", "kür", "kor", "kur", vb. kelimelerde görülen cüzî ses değişimlerine bağlı olarak anlam değişikliklerinin olabildiği âşikardır. Bu noktadan hareketle çalışmada, özellikle Kur'ân-ı Kerîm lafızlarını

¹ Muhammed Alî Tehânevî, *Keşşâfu İstîlâhâtı'l-Funûn ve'l-Ulûm*, thk. Alî Dahrûc-Abdullah Hâlidî-Corc Zînâtî (Beyrut: Mektebetü Lübnân, 1996), 2/1710

² Ebû'l-Fadl Cemâluddîn Muhammed b. Mükrim b. Manzûr, *Lisânu'l-Arab* (Beyrut: Dâru Sâdir,1968), "Hyr", 12/578; Mütercim Âsım Efendi, *el-Okyanûsu'l-basît fî tercemeti'l-Kâmûsi'l-muhît*, haz. Mustafa Koç-Eyyüp Tanrıverdi (İstanbul: y.y. 2013), "Nazm" 3/566; Vankulu, Mehmed Efendi, *Terceme-i sıhah-ı Cevherî*, haz. Mustafa Koç (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu, 2014), "Nazm" 2/468; Sedat Şensoy, "Nazmü'l-Kur'ân", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2006), 32/464.

oluşturan harflerin özgün seslerinde yapılan hataların ne gibi mâna değişikliklerine sebebiyet verebileceği, bunun tabii bir sonucu olarak da ibadetlerin sıhhatinde ne derece tesirli olabileceği hususu ortaya konmaya çalışılacaktır.

Konuyla ilgili gerek lisansüstü ve gerekse makale düzeyinde birçok çalışma yapılmıştır. Söz gelimi Abdurrahim Dursun, “Kıraat İlminde Uygulama Sorunları ve Yaygın Hatalar”³ adıyla master tezi yapmıştır. Remzi Ateşyürek ise “Kuran Tilavetinde Yaygın Hatalar (Sâd, Dâd, Tâ ve Zâ Örneği)”⁴ isimli bir makale kaleme almıştır. Çalışmamız, aynı soruna farklı bir perspektiften katkı yapmayı hedeflemektedir.

1. Kur’ân Harflerinin Özgün Seslerinin Korunması

Lafızlar mânaların kabukları ve koruyucu kılıfları mesabesinde dirler. Lafızlar aynı zamanda mânaların kalıplarıdır. Bu sebeple selef ulemâsı Kur’ân fonetiğinin bozulmaması ve mânanın değişmemesi için çok ciddi çalışmalar yapmışlardır. Eğer tecvit ilmi kendi kavramlarını ve tanımlarını oluşturarak müstakil bir ilim halinde bu alana hizmet etmemiş olsaydı Kur’ân-ı Kerîm kelimelerinin çoğu otantikliğini kaybedecek ve bozulabilecekti.⁵

Halîl b. Ahmed (ö. 175/791) ile başlayıp öğrencisi Sîbeveyh (ö. 180/796) ile devam eden çalışmalarla 28 harfin mahreci belirlenmeye çalışılmış daha sonra orijinale uygun seslendirilmesi amacıyla harflerin sıfatları tanzim edilmiştir. Bu iki çalışma harflerin fonetik otantiğini garanti altına almış yegâne çalışmalar olmuştur. Harflerin üretildiği ana mahreçler; boğaz, dil ve dudak olarak tespit edildikten sonra, ses tellerinin titreşim ya da titreşmemesi, mahrecin kapanıp kapanmaması durumuna bağlı olarak sesin akma kabiliyetinin olup olmaması, dilin telaffuz esnasında üst damağa doğru yükselip yükselmemesi, sesin kolay ya da zor telaffuz edilmesi gibi sıfatlar belirlenmiş ve bütün bu hususlar gelecek kuşaklara olgunlaştırılarak aktarılagelmiştir.⁶ Şayet bu çalışmalar yapılmamış olsaydı belki de bugün her millet kendi alışık olduğu seslerle ve farklı biçimlerde Kur’ân okuyor olacaktı. Telakki,⁷ ve müşâfehe (yüz yüze) yoluyla yapılan nakillere ek olarak bu ilme ait yazılı kurallar, orijinale uygun olarak okuma dengesini muhafaza eden iki ana unsur olmuştur.⁸

Mahreç sözlükte harfin çıktığı yeri⁹ ifade ederken tecvit terimi olarak bir harfin ağız içerisinde okunduğu ve diğer harflerden ayrıldığı yere denmektedir. Harfler, boğazın dip kısmından başlayan ve dudaklara kadar uzanan bir bölgeden üretilirler. Bu alan; üçü

³ Abdurrahim Dursun, *Kıraat İlminde Uygulama Sorunları ve Yaygın Hatalar* (Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016)

⁴ Remzi Ateşyürek, “Kuran Tilavetinde Yaygın Hatalar (Sâd, Dâd, Tâ ve Zâ Örneği)”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 31/31 (2011)

⁵ Kıraat kaynaklarında tecvit ilminin faydası, “Kur’ân-ı Kerim kelimelerini tahrif ve tağyirden koruyarak hatalı okumanın önüne geçmektir,” şeklinde anlatılır. Bk. Abdulfettah b. Abdulgani b. Muhammed el-Kâdi, *el-Budûrû’z-Zâhire fi’l-Kıraati’l-Aşril Mütevâtire* (Beyrut: daru’l-kutübi’l-Arabi, 1431), 7.

⁶ Sîbeveyh, Amr b. Osmân, *el-Kitâb*, thk. Abdusselâm Hârûn (Kahire: Mektebetü’l-Hancî, 1982), 4/431-437.

⁷ Telakki: Kuşaklar boyu, hocadan talebeye sema (dinleyerek) ve arz (hocaya okuyarak) yoluyla yapılan aktarımlara denmektedir. Bk. Abdul Ali, *el-Mes’ûl Mu’cem Mustalahat İlmi’l Kıraat’il- Kur’âniye* (Kâhire: Dâru’s-Selâm Littibaati ve’n-Neşri ve’t-Tevzi, 2007), 148, 149.

⁸ Abdulhamit Birışık, “Kıraat”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 25/426-433.

⁹ İsmâil b. Hammâd el-Cevherî, “Hrc” *es-Sıhah Tacu’l-Luğati ve Sıhahu’l-Arabiyyeti*, thk. Ahmed Abdulğafur Attar (Beyrut: Daru’l-İlm lil Melayin), 1/335.

hakiki, ikisi takdiri olmak üzere beş mahreç bölgesi halinde mütalaa edilmiştir. Boğaz, dil ve dudaklar hakîkî (aslî), med harflerinin okunduğu boğaz ve ağız boşluğu (cevf) ile gunnenin üretildiği burun boşluğu (haysûm/geniz) ise takdiri mahreç olarak kabul edilmiştir.¹⁰

Harfleri birbirinden ayıran mahreçler ya da sıfatlardır. Kaynaklarda her harf için zıtlı ve zıtsız olmak üzere en az beş en çok yedi adet sıfat belirlenmiştir. Harfler, telaffuzu esnasında nefesin akıp akmamasına göre; hems-Cehr, sesin akıp akmamasına göre; şiddet-rihvet- beyniyye, dil kökünün yükselip yükselmemesine göre isti'lâ-istifâle, zorluk ve kolaylıklarına göre; işmât-izlâk sıfatlarını alırlar. Böylece harflerin kuvvetliliği, sertlik ve yumuşaklığı, sesinin uzun ve kısa oluşu gibi özellikler sıfatlar yardımıyla bilinir. Bir harfin kuvvetli ya da zayıf olması sıfatlar sayesinde gerçekleşmesinin yanında aynı mahreçten çıkan harflerin farklı olmaları sıfatlar sayesinde gerçekleşir. Harflerin mahreç ve sıfatlarını tanıyıp hakkıyla eda eden kimseler, vahyin inzal sürecine uygun bir şekilde kırâat etme fırsatını yakalama şansını bulurlar.¹¹

Tecvit ilmi, yalnızca 28 harfin orijinaline uygun okunmasını esas aldığı için şer'î ilimlerin en küçüğü sayılır. Ancak ilimlerin temelini teşkil ettiği için stratejik öneme sahip bir ilimdir.¹² Asıl itibarıyla bugün tecvit adı altında kurallaştırılarak disipline edilen ses olgularının çoğu Kur'ân-ı Kerîm'in dışındaki Arapça konuşmalarda da söz konusudur. Sözelimi; idgam, nakil, imâle, ibdâl vb. fonetik olgular gündelik konuşmalarda da mevcuttur. Ancak Kur'ân'ı Kerîm tilavetinin kendine özgü bazı sesleri de bulunmaktadır. Bu fonetik özellikler dört madde altında toplanabilir.

1. Telakki yoluyla belirlenen miktarda ğunnelerin çoğaltılması.
2. Kur'ân-ı Kerîm okurken hadislerde emredilen şekilde sesin güzelleştirilmesi.
3. Tabîi med üzerine yapılan fazla uzatmalar. (Fer'î medler)
4. Kalkalelerdeki ziyâdelik ve sekteler.¹³

Günümüz Arap dünyasının gündelik konuşmalarına bakıldığında harflerin özgün seslerini kayb ettikleri görülmektedir. Söz gelimi ق harfini Mısırlılar "hemze" olarak (قَالَ-ال) okurken, Suûdîler, "gâle" şeklinde, Sudanlılar ise "gayn" harfine yakın bir sesle okumaktadırlar. Yine Yemen'in bazı bölgeleri "ayn" harfini "hemze" sesine yakın bir sesle telaffuz etmektedirler.¹⁴ Mesela وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ "Oysa Allah bilir, siz bilmezsiniz."¹⁵ âyetini وَاللَّهُ يَأْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَأْلَمُونَ şeklinde kırâat edebilmektedirler. O takdirde anlam, "Oysa Allah acı çeker, siz çekmezsiniz" şeklinde bozulabilmektedir. Kur'ân-ı Kerîm, Arap dünyasında konuşulan mahallî diller ile değil aksine nübüvvet dönemindeki fasih

¹⁰ Mahreçler hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Muhammed es-Sâdık Kamhâvî, *el-Burhân fî Tecvîdi'l-Kur'ân* (Kahire: b.y.1978), 18; Eskicizâde Ali b. Hüseyin, *Terceme-i Dürr-i Yetîm* (İstanbul: Nâdide Kitaplar Kütüphanesi b.y., ts.), 2.

¹¹ Mahmûd Selâmet el-Akrabâvî, *el-Mürşid fî İlmi't-Tecvîd* (Amman: Dâru'l-Furkân, 2001), 156.

¹² Ahmed Muhammed Abdussemi, *el-Vâfi fî keyfiyeti tertili'l-Kur'âni'l-Kerim* (Beyrut: Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2000), 14; "أهمية علم التجويد وفضلته" القرآن الكريم, *Youtube* (24 Haziran 2020), 00:01:00-00:03:50

¹³ İsmailrao. "المقدمة الجزرية في علم التجويد- د.أيمن رشدي سويد 7", *Youtube* (22 Mayıs 2011), 00:24:00-00:25:50

¹⁴ İsmailrao. "المقدمة الجزرية في علم التجويد- د.أيمن رشدي سويد 1", *Youtube* (21 Mayıs 2011), 00:20:42-00:24:00

¹⁵ Hayrettin Karaman vd. *Kur'ân Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2015), Âl-i İmrân 3/66.

Arapçayla indirilmiştir.¹⁶ Bu sebeple Arap olsun veya olmasın müslüman ülkelerin hepsinde tecvit eğitiminin marifetiyle mahallî ağızlar terk edilerek doğru seslerle Kur'ân-ı Kerîm okunabilmektedir. Kısaca Kur'ân kelimelerinin 1400 küsur sene boyunca tecvit ilmi sayesinde özgünlüğünü koruyabildiği söylenebilir.

Arap olmayan milletler İslâm'a girmeye başlayınca lahn olgusu yani seslerin değişimi ve yanlış seslendirilmesi sorunu ortaya çıkmıştır. Çünkü Arapça seslerden herhangi birine yabancı olan biri, sesin orijinalini telaffuz etme noktasında zorlanacağı için onu alışık olduğu bir sesle telafi etme yoluna gidecektir. Mesela ح birçok dilde olmayan sıfatlara sahip,¹⁷ boğaz ortasından seslendirilen bir harftir. Doğumundan itibaren bu mahreci kullanmayan birisi "hâ" harfinin telaffuzunda zorlanacak ve kendi anadilindeki yakın bir sesle telaffuz etme kolaylığına kaçabilecektir. Kelimelerin yanlış seslendirilmesine bağlı olarak anlam değişiklikleri de söz konusu olacaktır.

Harflerin telaffuzunda oluşabilecek hatalar, ya harfin kendine özgü mahrecinden çıkarılmaması, ya da başka bir harfin mahrecinden çıkartılarak mahreçlerin birbirine karıştırılmasından kaynaklanmaktadır. Bu noktadan hareketle mahreçleri aynı olan harfler sıfatlar yoluyla, ortak sıfatlara sahip olan harfler de mahreçler yoluyla birbirinden ayırılmaktadır. Aksi takdirde anlam değişikliğine neden olabilecek okuyuşlar ortaya çıkabilmektedir.

Kur'ân-ı Kerîm harflerinin fonetikselle özelliklerini esas aldığımızda, Arapçada yer alan 28 sestene özellikle 10 tanesinde zorlandığımızı söyleyebiliriz.¹⁸ Seslerine âşina olunmayan bu harfler üzerinde gerekli çalışmalar yapılmadığı takdirde hatalı okumalar her zaman için söz konusu olabilecektir. 28 sestene 7 tanesi kalın, 21 tanesi ince seslidir. Kalın ve ince harfler üzerinde uygulama esaslı bir talim eğitimi alınmaması durumunda anlamı etkileyecek hatalara düşülmesi her zaman için söz konusudur. Yine bu seslerden bazıları (mahreç ve sıfatlarının örtüşmesinden dolayı) birbirine büyük oranda benzeşmektedir. Ses açısından birbirine benzeyen harfler noktasında da "fem-i muhsin"den (ehil bir hocanın ağzından) köklü bir eğitim alınmadıkça sorunlu okuyuşlar yapılabilecektir. Fem-i muhsin terimi, Kur'ân-ın seslendirilmesi hususunda mâhir üstadı ifade etmek için kullanılan bir terimdir. Kur'ân-ı Kerîm'i ilk öğreticiye bağlayan isnada halka olanları tarif etmek için kullanılmıştır.¹⁹

Çalışma, harflerin söz konusu özellikleri esas alınarak "Türkçede bulunmayan sesler" ve "benzeşen harfler" şeklindeki iki ana başlık altında ele alınacaktır

¹⁶ Ebu'l-Berekât Abdullah b. Ahmet b. Mahmut en-Nesefî, *Medariku't-Tenzil ve Hakaiku't-Te'vil*, (Beirut: Daru'l-Kelimi't-Tayyib, 1998), 2/582.

¹⁷ İsmail Söylemez, "Farsçanın Türkiye'de Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Alfabeden Kaynaklanan Telaffuz Sorunları", *Akademik MATBUAT*, <http://dergipark.gov.tr/matbuat> 5/2 (Kasım 2021), 103.

¹⁸ Bu sesler kolaylık derecesine göre; peltek sesler: (ث - ذ - ظ), (ع - ح - خ - ق - غ), ve (ض - ط) şeklinde sıralanabilir.

¹⁹ Mahmud Halil Husari, *Ahkamü Kırâât'il-Kurani'l Kerim* (Mekke: Darul-Beşairi'l-İslamiyye, 1417/1996), 18.

2. Türkçede Bulunmayan Kur'ân Harfleri²⁰

2.1. Peltek sesler: (ظ - ذ - ث)

Mahreçleri: Her üç harf de, dil ucunun üst ön diş uçlarına temas etmesi suretiyle üretilirler.²¹

Sıfatları:

ث	Hems	Rihvet	İstifâle	İnfitâh	İsmât
ذ	Cehr	Rihvet	İstifâle	İnfitâh	İsmât
ظ	Cehr	Rihvet	İsti'la	İtbâk	İsmât ²²

Peltek harfler dil ucunun üst ön diş uçlarına temas etmesi suretiyle keskin sesin (safir) yok edilmesiyle okunmaktadır.²³ Söz konusu harfler, Türk dilinde bulunmamaktadırlar. Bu nedenle “ث” harfi, Türkçede yakın bir ses olan “s” ile,²⁴ “ذ” ve “ظ” ise “z” sesi ile²⁵ okunabilmekte, dolayısıyla anlamda bozulmalar meydana gelmektedir.

Söz gelimi ثلاثة kelimesi “üç” anlamına gelirken, سلاسة şeklinde peltek olarak telaffuz edilmemesi halinde; “akıcılık”, “ağırbaşlılık” anlamına gelmektedir.²⁶ Buna benzer ses değişimleri âyetlerde yapılması durumunda ciddi anlam değişikliklerine sebebiyet verebilmektedir.

وَأَلْيَ يَيْسَنَ مِنَ الْمَجِيضِ مِنْ نِسَائِكُمْ إِنْ ارْتَبْتُمْ فَعَدَّتْهُنَّ ثَلَاثَةٌ أَشْهُرٌ وَالْيَ لَمْ يَحِضْنَ
"Kadınlarınızdan âdetten kesilmiş olanlar ile âdet görmeyenler hakkında tereddüt ederseniz onların bekleme süresi üç aydır."²⁷

²⁰ Söz konusu başlık harflerin mahreç ve sıfatları göz önüne alınarak konulmuştur. Başlık, “Telaffuzunda Zorlandığımız Harfler” şeklinde de verilebilir.

²¹ Sibeveyh, *el-Kitâb*, 4/433

²² Sibeveyh, *el-Kitâb*, 4/433; Mekkî b. Ebi Tâlib, *er-Ri'âye li Tecvîdi Kiraeh ve Tahkîki Lafzi't-Tilâveh*, thk. Ahmed Hasan Ferhad (Amman: Dâru Ammar, 1417/1996), 220-224; Ebû 'Amr Osman b. Sa'îd ed-Dânî el-Endülüsî, *et-Tahdîd fî'l-İtkân ve't-Tecvîd*, thk.: Ğanim Kaddûrî el-Hamed (Amman: Dâru Ammar, 1421/2000), 102-104; Ali el-Kârî, *el-Minehü'l-Fikriyye Şerhü'l-Mukaddimetü'l-Cezeriyye* (Mısır: y.y. 1367/1948), 14.

²³ Sibeveyh, *el-Kitâb*, 4/433; Mekkî b. Ebi Tâlib, *er-Ri'âye li Tecvîdi Kiraeh ve Tahkîki Lafzi't-Tilâveh*, thk. Ahmed Hasan Ferhad (Amman: Dâru Ammar, 1417/1996), 220-224; Ebû 'Amr Osman b. Sa'îd ed-Dânî el-Endülüsî, *et-Tahdîd fî'l-İtkân ve't-Tecvîd*, thk.: Ğanim Kaddûrî el-Hamed (Amman: Dâru Ammar, 1421/2000), 102-104; Ali el-Kârî, *el-Minehü'l-Fikriyye*, 14; el-Hemedânî, Ebu'l-Alâî'l-Hasen b. Ahmed, *et-Temhîd fî Marifeti't-Tecvîd*, thk. Cemâleddin Muhammed Şerif-Mecdi Fethi Es-Seyyid (Tanta: Darü's-Sahabe li't-Türas, 2005), 248; Ğanim Kaddûrî el-Hamed, *ed-Dirâsâtü's-savtiyye 'inde Ulemâi't-tecvîd* (Bağdat: 1986), 166; İsmail Karaçam, *Kur'ân-ı Kerîm'in Faziletleri ve Okunma Kâideleri* (İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2008), 195.

²⁴ Peltek “se” ile keskin “se” arasında sadece mahreç ve safir sıfatı farkı bulunmaktadır. Bunların dışında (beş âdet sıfatın ortak olmasından dolayı) büyük oranda benzeşmektedirler.

²⁵ Peltek “zel” ile keskin “ze” harfleri arasında sadece mahreç ve safir sıfatı farkı bulunmakla beraber; peltek “za” ile keskin “ze” arasında mahreç, safir ve istila, itbâk farkları bulunmaktadır.

²⁶ Cevherî, “Sis”, 3/938; Muhammed b. Muhammed b. Abdi'r-Rezzâk ez-Zebîdî, *Tacu'l-Arus min Cevahiri'l-Kamus* (Kuveyt: Dâru'l-Hidâye, ts), 16/149; İbn Manzûr, “Sis” 6/106.

²⁷ et-Talâk 65/4.

Âyette geçen, ثَلَاثَةُ أَشْهُرٍ ifadesinin peltek okunmaması durumunda, “onların beklemesi akıcı aylara bağlıdır,” tarzında bir anlam çıkabilmektedir.

Aynı telaffuz hatalarının yapılması halinde; وَكُنْتُمْ أَزْوَاجًا ثَلَاثَةً “Sizler de üç sınıfa ayrıldığınız zaman,”²⁸ âyetinin anlamı “sizler ağırbaşlı sınıflara ayrıldığınız zaman” gibi bir anlama, لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ ثَالِثُ ثَلَاثَةٍ “Andolsun ki “Allah üç unsurdan biridir” diyenler de kâfir olmuşlardır,”²⁹ âyetinin anlamı ise “Andolsun ki “Allah ağırbaşlı unsurların en ağıridir” gibi bir anlama dönüşebilmektedir.

Aynı şekilde ثمر kalıbı fiil olarak “ağacın meyve vermesi”, isim olarak ise; “meyve, mal, servet, nesil, kazanç, fayda”³⁰ anlamlarına gelir. Peltek olan se harfinin safir (keskinlik) sıfatıyla okunması halinde; سمر maddesi fiil olarak, “gece sohbet etmek, müsamere etmek, sütü su ile hafifletmek, şarap içmek, çivilemek” vb. anlamlarına, isim olarak ise “esmer, kara, gece sohbeti” anlamlarına gelmektedir.³¹ Bu anlam değişimine bağlı olarak ilgili âyetlerdeki yanlış okumalar ciddi anlam değişimlerine sebep olacaktır.

Söz gelimi; وَكَانَ لَهُ ثَمَرٌ “Böylece adamın bol ürünü oluyordu”³², وَكَانَ لَهُ سَمْرٌ “Böylece adam gece sohbetleri yapıyordu.”

أَنْظُرُوا إِلَى ثَمَرِهِ إِذَا أَثْمَرَ وَيَنْعِهِ “Meyve verirken ve olgunlaştığı zaman her birinin meyvesine bakın!”³³, أَنْظُرُوا إِلَى سَمَرِهِ إِذَا اسْمَرَ وَيَنْعِهِ “Gece sohbet ederken ve olgunlaştığı zaman her birinin sohbetine bakın!”

وَأُحِيطَ بِثَمَرِهِ “Çok geçmeden adamın ürünleri (felâketlerle) kuşatıldı.”³⁴ وَأُحِيطَ بِسَمَرِهِ “Çok geçmeden adamın gece sohbetleri (felâketlerle) kuşatıldı.”³⁵

Yukarda getirdiğimiz örneklerde görüldüğü üzere ciddi anlam bozulmaları oluşabilmektedir.³⁶

Her iki harf mahreç bakımından birbirine gayet yakın durmaktadır.

Sıfatları:

ق	Cehr	Şiddet	İsti’la	İnfitâh	İsmât	Kalkale
غ	Cehr	Rihvet	İsti’la	İnfitâh	İsmât ³⁷	

2.2. Boğaz Harfleri: (ع-ح-خ-غ)

Mahreçleri: ح ve ع harfleri boğaz ortasından, ses tellerinin sıkılması/gerginleştirilmesi suretiyle okunurlar. خ harfi boğazın üst kısmından dil köküne

²⁸ el-Vâkıa 56/7

²⁹ el-Mâide 5/73.

³⁰ ثمر md. için bk. Cevherî, “Şmr”, 2/605; İbn Manzûr, “Şmr”, 4/606 Serdar Mutçalı, *Arapça-Türkçe Sözlük*, (İstanbul: Dağarcık Yay. 1995), “Şmr”, 99.

³¹ سمر md. için bk. Cevherî, “Smr” 2/688; İbn Manzûr, “Smr” 4/376; Mutçalı, “Smr”, 406.

³² el-Kehf 18/34.

³³ el-En’âm 6/99.

³⁴ el-Kehf 18/42.

³⁵ el-Kehf 18/42.

³⁶ Sibeveyh, *el-Kitâb*, 4/433; Gânim Kaddûrî el-Hamed, *ed-Dirâsâtü’s-savtiyye*, 166; Karaçam, *Kur’ân-ı Kerîm’in Faziletleri*, 192, 193.

³⁷ Karaçam, *Kur’ân-ı Kerîm’in Faziletleri*, 195, 202-208.

yakın bölgeden, Ğ ise boğazın en üst (edne'l-halk) kısmından diğer bir ifadeyle hançerenin yumuşak damak bölgesinden çıkar.³⁸

Sıfatları:

ع	Cehr	Beyniyye	İstifâle	İnfitâh	İsmât
ح	Hems	Rihvet	İstifâle	İnfitâh	İsmât
خ	Hems	Rihvet	İsti'la	İnfitâh	İsmât
غ	Cehr	Rihvet	İsti'la	İnfitâh	İsmât ³⁹

a. Boğaz ortası harflerinden olan “ع” harfi hatalı olarak en fazla “hemze” sesiyle okunabilmektedir.⁴⁰ Ayn ile hemze arasında mahreç yakınlığı bulunmasının yanında, sıfatlar noktasında da dört sıfat aynı bir sıfat farklıdır. Ayn harfinde beyniyye (sesin cüz'î akması) sıfatına karşılık hemzede şiddet (ses akmaması) sıfatı bulunmaktadır. Söz konusu yakınlıktan dolayı sesler arası transferler yaşanabilmektedir. Bu ses değişimine bağlı olarak anlamın değişikliğe uğradığı bazı âyetler şöyledir.

1. *وَأَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ كَانُوا أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَأَنَارُوا الْأَرْضَ* *Yeryüzünde gezip de kendilerinden öncekilerin sonu ne olmuş görmezler mi? Onlar kendilerinden çok daha kudretliydi; toprağı iyice işlemişler, yeryüzünü bunların imar ettiğinden daha fazla imar etmişlerdi. Onlara da peygamberleri nice açık kanıtlar getirmişti.*⁴¹

Âyetteki *وَأَمْرُوهَا أَكْثَرَ مِمَّا أَمْرُوهَا* kısmı *وَعَمْرُوهَا أَكْثَرَ مِمَّا عَمْرُوهَا* şeklinde “ayn” yerine “hemze” sesi ile okunması durumunda anlam farklılaşarak *“yeryüzüne bunların emrettiğinden daha fazla emretmişlerdi”*⁴² şekline dönüşür.

2. *وَقَالُوا رَبَّنَا عَجَلْنَا لَنَا قِطْنَا قَبْلَ يَوْمِ الْحِسَابِ* *“Onlar, (alaycı bir tavırla), “Rabbimiz! Hesap gününden önce payımıza düşen azabı hemen şimdi ver!” dediler.*⁴³

Âyetteki *عَجَلْنَا* ifadesi *عَجَلْنَا* şeklinde okunduğu takdirde *“payımıza düşen azabı ertele”*⁴⁴ şeklinde bozulur.

3. *فَإِنْ عُرِّ عَلَىٰ أَنَّهُمَا اسْتَحَقَّا إِثْمًا فَآخِرَانَ يُؤْمَانِ مَقَامَهُمَا مِنَ الَّذِينَ اسْتَحَقَّ عَلَيْهِمُ الْأُولِيَّانِ* *“Şayet bu ikisinin günah işledikleri (yeminlerinin gerçeği yansıtmadığı) ortaya çıkarsa, bunların haklarını gasbettiği kimselerden iki kişi onların yerini alır.”*⁴⁵

³⁸ Bu harflerin mahreç ve sıfatları için bk. Sîbeveyh, *el-Kitâb*, 4/433-436; el-Hemedânî, Ebu'l-Alâ'î'l-Hasen b. Ahmed, *et-Temhîd fî Marifeti't-Tecvîd*, thk. Cemâleddin Muhammed Şerif-Mecdi Fethi Es-Seyyid (Tanta: Darü's-Sahabe li't-Türas, 2005), 249; Gânim Kaddûr el-Hamed, *ed-Dirâsâtü's-savtiyye*, 166, 204 vd.; Karaçam, *Kur'ân-ı Kerîm'in Faziletleri*, 190, 201 vd.

³⁹ Karaçam, *Kur'ân-ı Kerîm'in Faziletleri*, 190, 201 vd.

⁴⁰ “ع” harfinin aslî sıfatlarından bir tanesi de istifâle (ince sesli) dir. Ancak özellikle ülkemizde bu harfin birçok kişi tarafından kalın olarak bilindiği ve o doğrultuda telaffuz edildiğine şahit olunmaktadır.

⁴¹ er-Rûm 30/9.

⁴² md. için bk. Cevherî, “Emr” 2/580-582; İbn Manzûr, “Emr” 4/26; Mutçalı, “Emr”, 24, 25.

⁴³ Sâd 38/16.

⁴⁴ md. için bk. Cevherî, “Ecl” 4/1621; İbn Manzûr, “Ecl” 11/11; Mutçalı, “Ecl”, 6.

⁴⁵ el-Mâide 5/107.

فَإِنْ أُثِرَ فَإِنْ أُثِرَ ifadesi فَانْ أُثِرَ şeklinde okunursa âyetten murat edilen “ortaya çıkma” anlamı oluşmaz. Çünkü اِثْرُ maddesi, “takip etmek, izlemek, rivayet etmek, nakletmek”⁴⁶ vb. anlamları içermektedir.

4. وَكَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَمَا بَلَّغُوا مِغْشَارَ مَا أَنْتَبَيْنَاهُمْ "Onlardan öncekiler de (ilâhî bildirimleri) yalan saymışlardı. Bunlar (şimdiki) onlara verdiklerimizin onda birine bile ulaşamadılar."⁴⁷

مِغْشَارٌ kelimesi مِثْشَارٌ şeklinde okunursa anlam tamamen değişime uğrar. Zira مِثْشَارٌ “onda bir” anlamını taşımasına karşın, مِثْشَارٌ “eğe, törpü”⁴⁸ anlamına gelmektedir.⁴⁹

b. Boğaz harflerinden bir diğeri olan “ح” harfi çoğunlukla Türkçedeki “h” sesiyle telaffuz edilebilmektedir.⁵⁰ Konuyla ilgili anlamın değiştiği bazı âyetler şunlardır.

1. إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَشَاقُّوا الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدَىٰ لَنْ يَصُورُوا اللَّهُ ۗ يَوْمَ تَكُونُ الْأَرْضُ كَالْحَبِّ ذُرَّيْنِ وَالْجِبَالُ كَالْعِهْزِيبِ ۗ وَمَا تُغْنِي عَنْهُمْ كُفْرُهُمْ وَلَوْلَا دَأْبُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ لَسَاءَ جُزْءًا يَكُونُونَ "Yolun doğrusu kendilerince apaçık anlaşıldığı halde inkârda ısrar edenler, Allah yoluna engel koyanlar ve resule muhalefet bayrağı açanlar asla Allah'a bir zarar veremeyeceklerdir; bu (tutum) yaptıklarını da sonuçsuz kılacaktır."⁵¹

Âyetteki وَسَيُحِبُّ fiili وَسَيُحِبُّ okunduğu takdirde “bu davranışları, onların amellerini aşacağı düşürecek”⁵² anlamı oluşacaktır.

2. إِنَّ الصَّافَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ أَوْ اعْتَمَرَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ يَطَّوَّفَ بِهِمَا "Hac veya umre yaparak Beytullah'ı ziyaret eden bir kimsenin bu yerleri tavaf etmesinde kendisi için bir günah yoktur,"⁵³ âyetinde حَجَّ الْبَيْتَ فَمَنْ حَجَّ ifadesinin حَجَّ الْبَيْتَ şeklinde okunması durumunda “kim Beytullah'ı yıkarsa”⁵⁴ anlamı ortaya çıkar.

3. فَلَمَّا أَحَسَّ عِيسَى مِنْهُمْ الْكُفْرَ قَالَ مَنْ أَنْصَارِي إِلَى اللَّهِ قَالَ الْحَوَارِيُّونَ نَحْنُ أَنْصَارُ اللَّهِ أَمَّا بِاللَّهِ ۗ فَلَمَّا أَحَسَّ عِيسَى مِنْهُمْ الْكُفْرَ قَالَ مَنْ أَنْصَارِي إِلَى اللَّهِ قَالَ الْحَوَارِيُّونَ نَحْنُ أَنْصَارُ اللَّهِ أَمَّا بِاللَّهِ ۗ وَأَشْهَدُ بِأَنَّ مَسْلُومُونَ "İsâ onlardaki inkârcılığı sezince, "Allah'a giden yolda bana yardımcı olacaklar kimlerdir?" diye sordu."⁵⁵

أَحَسَّ fiili أَحَسَّ okunursa âyetin anlamı “İsâ inkârcılıklarını onlara fısıldayınca”⁵⁶ tarzında bir anlam ortaya çıkar.

4. نِهَاجَتِ يَأْجُوجُ وَمَأْجُوجُ وَهُمْ مِنْ كُلِّ حَدَبٍ يَنْسِلُونَ "Nihayet Ye'cûc ve Me'cûc (sedleri) açıldığı ve onlar her tepeden akın ettiği zaman;"⁵⁷

46

47 Sebe' 34/46. için bk. Cevherî, “Esr” 2/574-575; İbn Manzûr, “Esr” 4/5; Mutçalı, “Esr”, 4.

48 Bk. Mutçalı, “Esr”, 17.

49 Benzer anlam değişimleri, fiilin geçtiği şu âyet için de söz konusudur. مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعَاجِلَةَ عَجَلْنَا لَهُ فِيهَا مَا نَشَاءُ لِمَنْ نُرِيدُ ثُمَّ جَعَلْنَا لَهُ جَهَنَّمَ يَصْلِيهَا مَذْمُومًا مَدْحُورًا "Kim bu geçici dünyayı isterse burada istediğimiz kimseye dilediğimiz şeyleri veririz; sonra da onu cehenneme göndeririz, oraya kınanmış ve kovulmuş olarak girer." (İsrâ 17/18)

50 “ح” harfi asıl itibarıyla ince sesli bir harftir ancak “ayn” harfinde olduğu gibi bu harfin de kalın harflerden olduğu yönündeki yanlış bilgi toplumumuzda yaygındır.

51 Muhammed 47/32.

52 هبط md. için bk. Cevherî, “Hbt” 3/1169; İbn Manzûr, “Hbt” 7/421; Mutçalı, “Hbt”, 933.

53 el-Bakara 2/158.

54 هج md. için bk. Cevherî, “Hcc” 1/349; İbn Manzûr, “Hcc” 2/385; Mutçalı, “Hcc”, 935.

55 Âl-i İmrân 3/52.

56 هس md. için bk. İbn Manzûr, “Hss” 6/248; Mutçalı, “Esr”, 4; Mutçalı, “Hss”, 943.

57 el-Enbiyâ 21/96.

هَدَبِ kelimesi هَدَبٌ okunursa anlam, “onlar ağaç dallarından akın ettikleri zaman”⁵⁸ şekline dönüşür.

5. *Savaş esnasında eline düşerlerse onlara yaptığınla geridekileri korkut ki, belki akıllarını başlarına devşirirler.*⁵⁹

هَدَبِ فِي terkihi فِي الْهَرَبِ فِي şeklinde telaffuz edilirse, “firar ederlerken eline düşerlerse”⁶⁰ tarzında bir anlam ortaya çıkar.

c. “ح” harfinin “خ” sesiyle okunması durumunda âyetlerde oluşabilecek anlam farklılıklarından bazıları şöyledir.

1. *Allah onların kalplerini ve kulaklarını mühürlemiştir, gözlerinde de kalın bir perde bulunmaktadır ve onlar için büyük bir azap vardır.*⁶¹

Âyetteki حَتَمَ fiili, حَتَمٌ okunursa anlam “Allah onların kalplerini... zorunlu kılmıştır”⁶² şeklinde ortaya çıkar.

2. *Sonra bunların ardından artık namazı kılmayan ve nefsanî arzulara uyan bir nesil geldi. Bunlar elbette azgınlıklarının cezasını bulacaklardır.*⁶³

فَخَلَفَ fiili noktasız seslendirilmesi halinde anlam, “sonra yemin eden bir nesil namazlarını zayi ettiler ve nefsanî arzularına uydular”⁶⁴ şeklinde bozulur.

3. *Onlar inananlarla karşılaştıklarında ‘iman ettik’ derler. Birbirleriyle baş başa kaldıklarında ise, “Allah’ın size açtıklarını (Tevrat’taki bilgileri) rabbiniz katında sizin aleyhinizde delil getirsinler diye mi onlara anlatıyorsunuz; bunları düşünemiyor musunuz!” derler.*⁶⁵

حَلَا fiili noktasız olarak حَلَا şeklinde telaffuz edilirse, “birbirlerine tatlı ve şirin geldiklerinde ise...”⁶⁶ tarzında bir anlam ortaya çıkar.

4. *Buyruğu Allah’ın alibi için denize verildiği, denizde gemiler yüzsün, lutfettiği nimetleri elde edersiniz ve belki şükredersiniz diye denizi istifadenize veren Allah’tır.*⁶⁷

سَحَّرَ fiili سَحَّرَ şeklinde okunursa anlam, “... şükredersiniz diye denizi sizin için efsunlayan Allah’tır”⁶⁸ şeklinde bozulur.

⁵⁸ هَدَب md. için bk. Cevherî, “Hdb” 1/237; İbn Manzûr, “Hdb” 1/780; Mutçalı, “Hdb”, 937.

⁵⁹ el-Enfâl 8/57.

⁶⁰ هرب md. için bk. Cevherî, “Hrb” 1/237; İbn Manzûr, “Hrb” 1:783; Mutçalı, “Hrb”, 940.

⁶¹ el-Bakara 2/7.

⁶² حتم md. için bk. Cevherî, “Htm” 5/1892; İbn Manzûr, “Htm” 12/113; Mutçalı, “Htm”, 148.

⁶³ Meryem 19/59.

⁶⁴ حلف md. için bk. Cevherî, “Hlf” 4/1346; İbn Manzûr, “Hlf” 9/53; Mutçalı, “Hlf”, 191.

⁶⁵ El-Bakara 2/76.

⁶⁶ حلا md. için bk. Cevherî, “Hlv” 6/2317; İbn Manzûr, “Hlv” 14/191; Mutçalı, “Hlv”, 191.

⁶⁷ el-Câsiye 45/12.

⁶⁸ سحر md. için bk. Cevherî, “Shr” 2/678; İbn Manzûr, “Shr” 4/348; Mutçalı, “Shr”, 379.

5. *وَإِذْ قِيلَ لَهُمْ اسْكُنُوا هَذِهِ الْقَرْيَةَ وَكُلُوا مِنْهَا حَيْثُ شِئْتُمْ وَقُولُوا حِطَّةٌ وَادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا نَغْفِرْ*. 5. *Onlara, "Şu şehre yerleşin; orada dilediğiniz gibi yiyip için ve 'Hıtta (Ya Rabbi, bizi affet)' deyin; kapıdan eğilerek girin ki hatalarınızı bağışlayalım. İyilik yapanlara ileride ihsanlarımızı daha da arttıracacağız" denildi.*"⁶⁹

حِطَّةٌ kelimesinin *حِطَّةٌ* okunması durumunda "'tasarım" ya da "prensiip" deyin"⁷⁰ tarzında bir anlam ortaya çıkar.

6. *إِنَّمَا يَنْهَيْكُمْ اللَّهُ عَنِ الذُّبَيْنِ قَاتِلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَأَخْرَجُوكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ وَظَاهَرُوا عَلَىٰ إِخْرَاجِكُمْ أَنْ تَوَلَّوهُمْ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ* *Allah ancak, din konusunda sizinle savaşımiş, sizi yurtlarınızdan çıkarmış ve çıkarılmanıza yardım etmiş olanlarla dostluk kurmanızı yasaklar. Kim onlarla dost olursa işte bunlar kendilerine yazık etmişlerdir.*"⁷¹

Âyette geçen *وَإِخْرَجُوكُمْ* ve *وَإِخْرَاجِكُمْ* fiilleri sırasıyla *وَإِخْرَجُوكُمْ* ve *وَإِخْرَاجِكُمْ* şeklinde noktasız okunurlarsa, "Allah ancak, din konusunda sizinle savaşımiş, sizi yurtlarınızda sıkıştırmış ve sizi zorda bırakanlara yardım etmiş olanlarla dostluk kurmanızı yasaklar"⁷² benzeri bir mâna oluşur.

d. "ح" harfi nadiren de olsa "ع" sesi ile karşılıklı değiştirilerek okunabilmektedir. Konuya dair bazı örnekler şunlardır.

إِلَّا تَذَكَّرَ لِمَنْ يَخْشَىٰ "Ancak Allah korkusu taşıyanlar için öğüt olsun diye indirdik."⁷³

فَقُولَا لَهُ قَوْلًا لَيِّنًا لَعَلَّهُ يَتَذَكَّرُ أَوْ يَخْشَىٰ "Yine de ona söyleyeceklerinizi yumuşak bir üslûpla söyleyin, ola ki aklını başına toplar veya içine bir korku düşer."⁷⁴

إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَعِبْرَةً لِمَنْ يَخْشَىٰ "Elbette bunda Allah'a itaatsizlikten korkanların alacağı büyük bir ders vardır!"⁷⁵

إِنَّمَا أَنْتَ مُنذِرٌ مَّنْ يَخْشَاهَا "Sen ancak ondan korkanları uyarırsın."⁷⁶

سَيَذَكَّرُ مَّنْ يَخْشَىٰ "Allah'tan korkan öğüt alacaktır;"⁷⁷

Âyetlerde geçen bütün *يَخْشَىٰ* fiilleri "Allah korkusu" anlamını içermektedir. Bu fiilin *يَخْشَىٰ* şeklinde telaffuz edilmesi halinde anlam tamamen değişikliğe uğrayacaktır. Çünkü *عَشَى* kalıbı; "örtmek, kaplamak, karanlık basmak, uyku galebe çalmak"⁷⁸ gibi anlamları içermektedir.

⁶⁹ el-A'râf; 161.

⁷⁰ حطة md. için bk. Cevherî, "Htt" 3/1123; İbn Manzûr, "Htt" 7/287; Mutçalı, "Htt", 232.

⁷¹ el-Mümtehine 60/9.

⁷² حج md. için bk. Cevherî, "Hrc" 1/305; İbn Manzûr, "Hrc" 2/233; Mutçalı, "Hrc", 935.

⁷³ Tâhâ 20/3.

⁷⁴ Tâhâ 20/44.

⁷⁵ en-Naziât 79/26.

⁷⁶ en-Naziât 79/45.

⁷⁷ el-A'lâ 87/10.

⁷⁸ غشى md. için bk. Cevherî, "Gşy" 6/2446; İbn Manzûr, "Gşy" 15/126; Mutçalı, "Gşy", 935.

Tersi biçimde mesela Fatiha sûresinde geçen, غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ⁷⁹ terkibi خَيْرِ الْمَغْضُوبِ sesi ile kırâat edilirse anlam, “gazaba uğramışların yoluna (ilet)” formundan çıkararak “gazaba uğramışların en hayırlılarının yoluna ilet,”⁸⁰ şeklinde teşekkül eder.

2.3. “ض” Harfi

“Dâd” harfi mahreç bakımından gerek Arap coğrafyasının gerekse ülkemizin bazı bölgelerinde “dil üstü-üst damak” marifetiyle hatalı olarak telaffuz edilmektedir. Oysa kaynaklarda bu harfin mahreci, “dil yanı-üst azı dişler” olarak tespit edilmiştir. Yani Özellikle dil yanının ortası ve gerisi arasını üst azı dişlere (çiğneme eyleminin gerçekleştirildiği dört yan diş) temas edilmesi suretiyle geniş bir alandan (istitâle) çıkarılması gerektiği vurgulanmaktadır.⁸¹ Sıfat olarak ise rihvet yani ses bakımından akıcı ve gayet kalın (isti’la+itbâk) bir sesle okunması “dâd” harfinin belirleyici özellikleridir.⁸²

Bu harfin hatalı olarak okunduğu durumlar mahreç ve sıfatların değiştirilerek okunmasından kaynaklanmaktadır. “ض” harfinin mahreç olarak dilin yanından (hâfetu’l-lisân) değil de üstünden okunması, toplumda yaygın bir hata olarak karşımıza çıkmaktadır. Mahreç hatasına ek olarak, Rihvet (sesin akıcılığı) sıfatı, şiddet (sesin hapsolması) sıfatı ile değiştirilip akıcı sesle okunmaması sonucunda “ط” sesine mümasil bir ses ortaya çıkabilmektedir. Günümüzde Arap coğrafyasının ve bu coğrafyayı taklit eden ülkelerin ekserisi “ض” harfini “ط” sesine yakın bir sesle okuma hatasına düşebilmektedirler. Yukarıda değindiğimiz mahreç ve sıfat hatalarına ilaveten “ض” harfi kalınlık (isti’la+itbâk) sıfatından yoksun bırakıldığında “د” harfi mesabesinde bir sesle okunmuş olmaktadır. Söz konusu ses değişimlerine bağlı olarak oluşabilecek anlam değişmelerine dair bazı örnekler şunlardır:

1. إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِبَكَّةَ مُبَارَكًا وَهُدًى لِّلْعَالَمِينَ "Gerçek şu ki, insanlar için yapılmış olan ilk ev, âlemlere bir hidayet ve bir bereket kaynağı olan Mekke'deki evdir."⁸³

Âyette geçen وُضِعَ fiili وُذِعَ şeklinde telaffuz edilebilmektedir.⁸⁴ O takdirde anlam, “gerçek şu ki, insanlar için emanet verilen ilk ev...” şeklinde asıl kastedilen anlamın dışında bir mâna ortaya çıkmaktadır.

2. O يَرْزُقُهَا وَالْأَرْضَ وَضَعَهَا لِلْأَنَامِ "O yeryüzünü canlıların altına serdi."⁸⁵

Âyette geçen وَضَعَهَا fiili وَذَعَهَا olarak “dâl” ile okunursa “O yeryüzünü canlılar için emanet olarak bıraktı,” benzeri bir anlam ortaya çıkar.

3. وَوَدَعْنَا وَوَضَعْنَا عَنْكَ وُزْرَكَ " (Belini büken yükünü) üzerinden kaldırmadık mı?"⁸⁶ âyeti وَوَدَعْنَا şeklinde okunursa “(Belini büken yükünü) üzerinde bırakmadık mı?” anlamına mümâsil bir anlam ortaya çıkar.

⁷⁹ el-Fâtiha 1/7

⁸⁰ خير md. için bk. Cevherî, “Hyr” 2/651; İbn Manzûr, “Hyr” 4/264; Mutçalı, “Hyr”, 935.

⁸¹ Bk. Sibeveyh, *el-Kitâb*, 4/433; Gânim Kaddûrî el-Hamed, *ed-Dirâsâtü’s-savtiyye*, 173; Karaçam, *Kur’ân-ı Kerîm’in Faziletleri*, 204.; Abdurrahman Çetin, *Kur’an Okuma Esasları* (Bursa: Emin Yayınları, 2011), 115.

⁸² Bk. Sibeveyh, *el-Kitâb*, 4/434-437; Gânim Kaddûrî el-Hamed, *ed-Dirâsâtü’s-savtiyye*, 219, 240, 245; Karaçam, *Kur’ân-ı Kerîm’in Faziletleri*, 203, 208.; Çetin, *Kur’an Okuma Esasları*, 118.

⁸³ Âl-i İmrân 3/96.

⁸⁴ ودع md. için bk. Cevherî, “Vd” 3/1123; İbn Manzûr, “Vd” 7/287; Mutçalı, “Vd”, 971.

⁸⁵ er-Rahmân 55/10.

⁸⁶ el-İnşirâh 94/2.

4. وَأَشْرَقَتِ الْأَرْضُ بِنُورِ رَبِّهَا وَوُضِعَ الْكِتَابُ وَجِيءَ بِالنَّبِيِّنَ وَالشَّهَدَاءِ وَقُضِيَ بَيْنَهُم بِالْحَقِّ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ "Artık rabbinin nuruyla yer aydınlanır, hesap kitap ortaya konur, peygamberler ve şahitler getirilir, insanlar hakkında doğruluk ve adalet ölçüsüne göre hüküm verilir, onlara asla haksızlık edilmez."⁸⁷

قُضِيَ fiili فُذِيَ şeklinde okunduğu takdirde asıl anlam değişikliğe uğrar. Çünkü قُضِيَ maddesi “yiyeceklerin leziz olması” anlamını içerir.⁸⁸

5. وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّن يَدْعُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ مَنْ لَا يَسْتَجِيبُ لَهُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَهُمْ عَنِ دُعَائِهِمْ غَافِلُونَ "Allah'ı bırakıp da -yakarmasından habersiz olduğundan- kıyamete kadar kendisine cevap veremeyecek olan şeylere ibadet ve dua eden kimseden daha şaşkın kim vardır?"⁸⁹

أَضَلُّ ism-i tafdi olarak "dâl" ile okunması halinde "... daha şaşkın kim olabilir," anlamı yerine "... kim daha iyi yol gösterebilir,"⁹⁰ anlamı ortaya çıkar.

6. فَبِمَا نَفْسِهِمْ مِيثَاقَهُمْ لَعَنَّاهُمْ وَجَعَلْنَا قُلُوبَهُمْ قَاسِيَةً "Ahidlerini bozdukları için onları lânetledik ve kalplerini katılaştırdık"⁹¹

نَفْسِهِمْ fiili نَفَدِهِمْ şeklinde telaffuz edilirse, "ahidlerini eleştirdikleri için onları lanetledik,"⁹² anlamı oluşur.

7. وَأَوْفُوا بِعَهْدِ اللَّهِ إِذَا عَاهَدْتُمْ وَلَا تَنْفُضُوا الْأَيْمَانَ بَعْدَ تَوْكِيدِهَا وَقَدْ جَعَلْتُمُ اللَّهَ عَلَيْكُمْ كَفِيلًا "Antlaşma yaptığınız zaman Allah'a verdiğiniz sözü yerine getirin; Allah'ı kendinize kefil tutarak kesinliğe kavuşturduktan sonra yeminlerinizi bozmayın."⁹³

نَنْفُضُوا fiili "dâl" ile kırâat edilirse "Allah'ı kendinize kefil tutarak kesinliğe kavuşturduktan sonra yeminlerinizi eleştirmeyin," şeklinde bir anlam ortaya çıkar.

8. "Eğer peygamber bize atfen bazı sözler uydurmuş olsaydı,"⁹⁴ âyetindeki بَعْضُ الْآقَاوِيلِ kelimesi بَعْدُ şeklinde okunması durumunda "bazı" anlamı, "sonra"⁹⁵ anlamına dönüşmüş olur.

9. وَلَمَّا ضُرِبَ ابْنُ مَرْيَمَ مَثَلًا إِذَا قَوْمُكَ مِنْهُ يَصِدُونَ "Meryem'in oğlu misal olarak zikredilince senin kavmin bundan dolayı hemen yaygarayı basıyorlar."⁹⁶

ضُرِبَ fiili دُرِبَ biçiminde okunması halinde, "misal verme" anlamı, "alışkanlık haline getirme"⁹⁷ anlamına dönüşür.

10. يَرْثِي وَيَرِثُ مِنْ آلٍ يَعْقُوبَ وَاجْعَلْهُ رَبِّ رَضِيًا " (Tarafından bana yerimi alacak bir halef ver;) o, Yakub hanedanına da vâris olsun; rabbim, onu rızana erdir! "⁹⁸ Âyette yer alan رَضِيًا kelimesi رَدِيًا okunduğu takdirde Hz. Zekeriya peygamberin duası, "rabbim, onu helak et"⁹⁹ anlamına mümâsil bir şekilde, bedduaya dönüşebilir.

⁸⁷ ez-Zümer 39/69.

⁸⁸ قُضِيَ md. için bk. Cevherî, "Çdy" 6/2459, 2460; İbn Manzûr, "Çdy" 15/171; Mutçalı, "Çdy", 694.

⁸⁹ el-Ahkâf 46/5.

⁹⁰ دل md. için bk. Cevherî, "Dil" 5/1748; İbn Manzûr, "Dil" 11/390; Mutçalı, "Dil", 275.

⁹¹ el-Mâide 5/13

⁹² نَفَد md. için bk. Cevherî, "Nkd" 2/544; İbn Manzûr, "Nkd" 3/425; Mutçalı, "Nkd", 908.

⁹³ en-Nahl 16/91.

⁹⁴ el-Hâkka 69 44.

⁹⁵ بعد md. için bk. Cevherî, "B'd" 2/448; İbn Manzûr, "B'd" 3/89; Mutçalı, "B'd", 62.

⁹⁶ ez-Zuhuf 43/57.

⁹⁷ درب md. için bk. Cevherî, "Drb" 1/124; İbn Manzûr, "Drb" 1/374; Mutçalı, "Drb", 262.

⁹⁸ Meryem 19/6.

⁹⁹ ردي md. için bk. Cevherî, "Rdy" 6/2354, 2355; İbn Manzûr, "Rdy" 14/316; Mutçalı, "Rdy", 318.

11. اُدِّعِي إِلَى رَبِّكَ رَاضِيَةً مَرْضِيَّةً. "Sen O'ndan razı, O da senden hoşnut olarak rabbine dön."¹⁰⁰

راضِيَةً مَرْضِيَّةً terkibi رَادِيَّةً مَرْدِيَّةً şeklinde "dâl" ile telaffuz edildiği takdirde "büşbütün helak olmuş bir halde rabbine dön," anlamına benzer bir mâna teşekkül edebilecektir.

2.4. "ط" Harfi

Mahreci: "Ṭâ" nın "د" ve "ت" ile paylaştığı mahreç sahası dil ucu ile üst ön dişlerin kökleridir.¹⁰¹

Sıfatları:

ط	Cehr	Şiddet	İsti'la	İtbâk	İsmât Kalkale
ت	Hems	Şiddet	İstifâle	İnfitâh	İsmât
د	Cehr	Şiddet	İstifâle	İnfitâh	İsmât Kalkale ¹⁰²

"ط" harfi, "ت" ve "د" ile aynı mahrece sahiptir. Ancak "د" harfinden kalınlık (isti'la+itbâk) yönünden, "ت" ile kalınlık ve cehr (nefesin akması) yönünden ayrılmaktadır. Mahreçleri aynı olan bu üç harf (د-ت-ط) arasında ses transferleri sıkça görülmekle birlikte özellikle ülkemizde "ط" sesine yabancı olduğundan dolayı bu harfin Türkçedeki "d" ve "t" harfleri ile telafi edilme kolaylığına kaçıldığına çokça rastlanmaktadır. Bu türden ses değişimlerinin beraberinde getirdiği bazı anlam bozulmalarına şu âyetler örnek olarak verilebilir.

Söz gelimi aşağıdaki âyetlerde طين lafızlarındaki "tâ" harfi "te" ile okunursa "incir"¹⁰³ anlamına, "dâl" ile okunursa "din"¹⁰⁴ anlamına gelir ve her iki durumda da ifade edilmek istenen anlam gerçekleşmemiş olur.

لِنُرْسِلَ عَلَيْهِمْ حِجَارَةً مِنْ طِينٍ "Haddi aşanlar için rabbinin nezdinde işaretlenmiş balçuktan taşları üzerlerine yağdırmak üzere."¹⁰⁵

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ سُلَالَةٍ مِنْ طِينٍ "Gerçek şu ki biz insanı çamurdan alınmış bir özden yaratıyoruz."¹⁰⁶

وَقَالَ فِرْعَوْنُ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ مَا عَلِمْتُ لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرِي فَأَوْقِدْ لِي يَا هَامَانُ عَلَى الطِّينِ فَاجْعَلْ لِي صَرْحًا لَعَلِّي أَطَّلِعُ إِلَى إِلَهِ مُوسَى وَإِنِّي لَأَظُنُّهُ مِنَ الْكَاذِبِينَ

"Firavun, 'Ey seçkinler! Sizin için benden başka tanrı tanımıyorum. Ey Hâmân! Haydi benim için tuğla fırını yak, bana bir kule yap. Belki oradan Mûsâ'nın tanrısını görürüm; ama kesinlikle onun bir yalancı olduğunu düşünüyorum' dedi."¹⁰⁷

¹⁰⁰ el-Fecr 89/28.

¹⁰¹ Karaçam, *Kur'ân-ı Kerîm'in Faziletleri*, 195.

¹⁰² Bk. Sibeveyh, *el-Kitâb*, 4/433-436; Gânim Kaddûrî el-Hamed, *ed-Dirâsâtü's-savtiyye*, 179, 219,.

¹⁰³ تين md. için bk. Cevherî, "Tyn" 5/2087; İbn Manzûr, "Tyn" 13/75; Mutçalı, "Tyn", 93.

¹⁰⁴ دين md. için bk. Cevherî, "Dyn" 2117/5, 2118; İbn Manzûr, "Dyn" 13/164; Mutçalı, "Dyn", 290.

¹⁰⁵ ez-Zâriyât 51/33.

¹⁰⁶ el-Mü'minûn 23/12.

¹⁰⁷ el-Kasas 28/38.

hançerenin yumuşak damak bölgesinden çıkar.¹¹⁵ Her iki harf mahreç bakımından birbirine gayet yakın durmaktadır.

Sıfatları:

ق	Cehr	Şiddet	İsti'la	İnfitâh	İsmât	Kalkale
غ	Cehr	Rihvet	İsti'la	İnfitâh	İsmât ¹¹⁶	

Örneğin,

إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ "Biz onu (Kur'ân'ı) Kadir gecesinde indirdik."¹¹⁷

وَمَا أَدْرِيكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ "Bilir misin nedir Kadir gecesi?"¹¹⁸

لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ "Kadir gecesi bin aydan hayırlıdır."¹¹⁹

Âyetlerde yer alan الْقَدْر isimleri, bazı yöresel ağızlara has olarak الْعَدْر şeklinde "gayın" sesi ile kırâat edilebilmektedir. Bu halde "kadir gecesi" anlamı bozularak "ihanet gecesi"¹²⁰ anlamına dönüşmektedir.

Aynı şekilde غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ Gazaba uğramışların yoluna değil!¹²¹ terkibi, قَبْرِ الْمَقْضُوبِ عَلَيْهِمْ şeklinde seslendirilirse anlam da "kesilenlerin/budananların yoluna değil"¹²² şeklinde bozulmaktadır.

3. Benzeşen Harfler

Kur'ân-ı Kerîm harflerinin bazıları mahreç ve sıfatların benzeşmesinden kaynaklanan bir yakınlığa sahiptir. Fonetik açıdan birbirine oldukça yakın olan bu harfler zaman zaman birbirinin yerine okunabilmekte, bunun sonucunda da anlam kargaşasına yol açabilmektedirler. Bu harfleri yedi grup halinde, âyetlerden getireceğimiz örnekler marifetiyle sunmaya çalışacağız.

3.1. Birinci Grup: (ع - ع)

Mahreçleri: her iki harf de boğaz harfi olup, ayın harfi boğaz ortasından hemze ise boğaz dibinden çıkarılarak okunmaktadır.¹²³

Sıfatları:

ع	Cehr	Beyniyye	İstifâle	İnfitâh	İsmât
ء	Cehr	Şiddet	İstifâle	İnfitâh	İsmât ¹²⁴

¹¹⁵ Sibeveyh, *el-Kitâb*, 4/433; Gânim Kaddûrî el-Hamed, *ed-Dirâsâtü's-savtiyye*, 166; Karaçam, *Kur'ân-ı Kerîm'in Faziletleri*, 192, 193.

¹¹⁶ Karaçam, *Kur'ân-ı Kerîm'in Faziletleri*, 195, 202-208.

¹¹⁷ el-Kadr 97/1

¹¹⁸ el-Kadr 97/2

¹¹⁹ el-Kadr 97/3

¹²⁰ غدر md. için bk. Cevherî, "Ğdr" 2/766, 767; İbn Manzûr, "Ğdr" 5/8; Mutçalı, "Ğdr", 619.

¹²¹ el-Fâtîha 1/7

¹²² قبر md. için bk. Cevherî, "Çyr" 2/801; İbn Manzûr, "Çyr" 5/124; Mutçalı, "Çyr", 742.

¹²³ Sibeveyh, *el-Kitâb*, 4/432; Gânim Kaddûrî el-Hamed, *ed-Dirâsâtü's-savtiyye*, 178; Karaçam, *Kur'ân-ı Kerîm'in Faziletleri*, 192.

¹²⁴ Karaçam, *Kur'ân-ı Kerîm'in Faziletleri*, 195, 202-208.

Bu iki harf arasında, sıfatları bakımından bazı farklılıklar olmakla birlikte mahreçlerinin yakın olmasından¹²⁵ kaynaklanan bir benzerlik söz konusudur. Özellikle “hemze”, çok kere “ayn” harfinin yerine konarak okunabilmektedir. Az rastlanmakla birlikte, iki harfin sesinde bir ayırıştırma hassasiyeti gütmeyen okuyucularda “hemze” nin yerine “ayn” okunduğu da görülebilmektedir. Bu türden yapılan hatalar bazen anlama etki etmese de çoğunlukla anlamı değiştirebilmektedir.

Sözgelimi *وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ* “Kur’ân okunduğu zaman onu dinleyin ve sessiz durun ki rahmete nâil olasınız,”¹²⁶ âyeti, *وَإِذَا قُرِعَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ* şeklinde okunabilmektedir. قرأ fiili “okumak” anlamına gelirken قرع fiili “vurmak, çalmak, kel olmak, azarlamak”¹²⁷ anlamlarına gelebilmektedir. İki harfin değişimiyle ilgili oluşabilecek bazı durumları Türkçede bulunmayan sesler başlığı altında konuyla ilgili örnekler fazlasıyla verildiğinden dolayı burada bir örnekle yetinilmiştir.

3.2. İkinci Grup: (ط - د - ت)

Bu üç harf mahreç ve şiddet (sesin akmaması) sıfatı bakımından örtüştüklerinden¹²⁸ dolayı aralarında bir ses benzerliği oluşmaktadır. Ülkemizin bazı bölgelerde “t” ile “d” harflerinin birbirine karıştırılarak okunması kanaatimizce bu benzerlikten kaynaklanmaktadır. Kur’ân-ı Kerîm’in seslendirilmesi esasında Türkçede “ط” sesi bulunmadığından bu harf çoğunlukla “t” ve “d” sesleri ile telafi edilmektedir. Türkçede yer almayan sesler başlığı altında konuyla ilgili çokça örnek verildiği için burada sadece iki örnekle yetineceğiz.

Söz gelimi *قَالُوا بَشَرًا نَكِ الْفَاطِنِينَ* “Sana gerçeği müjdeledik. Sakın ümitsizliğe kapılanlardan olma!” dediler.”¹²⁹ Âyetteki فاطنين ifadesinin قانتين şeklinde okunması halinde “Sana gerçeği müjdeledik. Sakın itaat edenlerden olma!” dediler” şeklinde farklı bir anlam ortaya çıkar. Çünkü قنت kökü “itaat etmek itaatkâr olmak”¹³⁰ anlamında kullanılmaktadır. Aynı şekilde *أَلَمْ تَرَوْا كَيْفَ خَلَقَ اللَّهُ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ طِبَاقًا* “Görmüyor musunuz Allah yedi göğü birbiriyle nasıl uyumlu (mutâbık) yaratmıştır?”¹³¹ âyetindeki طباقا kelimesi دباقا şeklinde okunursa âyetin anlamı tamamen değişir. Zira طبق kökü “kat kat olmak, uyumlu olmak”¹³² vb. anlamlara gelirken دبق kökü, “yapışmak, ökse, tuzak ve ökse ile avlamak”¹³³ anlamlarını ifade eder.

¹²⁵ “Hemze”, boğaz dibinden üretilirken “ayn” boğaz ortasından çıkarılmaktadır. Her iki harfin mahreç ve sıfatları için bk. Sîbeveyh, *el-Kitâb*, 4/433; Gânim Kaddûrî el-Hamed, *ed-Dirâsâtü’s-savtiyye*, 166; Karaçam, *Kur’ân-ı Kerîm’in Faziletleri*, 192, 193.

¹²⁶ el-A'râf 7/204

¹²⁷ Bk. Cevherî, “Kr” 3/1261-1264; İbn Manzûr, “Kr” 8/262; Mutçalı, “Kr”, 701.

¹²⁸ Bk. Sîbeveyh, *el-Kitâb*, 4/433; Gânim Kaddûrî el-Hamed, *ed-Dirâsâtü’s-savtiyye*, 179; Karaçam, *Kur’ân-ı Kerîm’in Faziletleri*, 195.

¹²⁹ el-Hicr 15/55

¹³⁰ Bk. Cevherî, “Knt” 1/261; İbn Manzûr, “Knt” 2/73; Mutçalı, “Knt”, 731.

¹³¹ Nûh 71/15

¹³² Bk. Cevherî, “Tbk” 4/1511, 1512; İbn Manzûr, “Tbk” 10/209; Mutçalı, “Tbk”, 515.

¹³³ Bk. Cevherî, “Dbk” 4/1473; İbn Manzûr, “Dbk” 10/94; Mutçalı, “Dbk”, 258.

3.3. Üçüncü Grup: (ص - س)

Mahreçleri: Her iki harf de safîr (ıslıklı) özellikli olup dil ucunun ön alt dişlere baskı yapması suretiyle çıkarılırlar.¹³⁴

Sıfatları:

ص	Hems	Rihvet	İsti'la	İtbâk	İsmât	Safîr
س	Hems	Rihvet	İstifâle	İnfitâh	İsmât	Safîr ¹³⁵

Görüldüğü üzere "sâd" ile "sîn" harfleri mahreç ve sıfat bakımından büyük oranda örtüşmektedir. İki harf arasındaki tek fark kalınlık incelik farkıdır. "Sâd" harfine isti'la ve itbâk sıfatları verilmediği takdirde tamamen "sîn" gibi telaffuz edilmesi söz konusudur. *وَكَمْ قَصَمْنَا مِنْ قَرْيَةٍ كَانَتْ ظَالِمَةً وَأَنْشَأْنَا بَعْدَهَا قَوْمًا آخَرِينَ* "Biz, halkı zulme sapmış nice ülkeyi yerle bir ettik, arkasından da başka topluluklar vücuda getirdik"¹³⁶ âyetindeki *قَصَمْنَا* fiili *قسما* şeklinde ince okunması durumunda anlam, "Biz, halkı zulme sapmış nice ülkeyi böldük, arkasından da başka topluluklar vücuda getirdik," şeklinde teşekkül eder. Çünkü "قسم" kökü "bölmek, yemin etmek"¹³⁷ vb. anlamları içermektedir.

3.4. Dördüncü Grup: (ه - ح)

Mahreçleri: Her ikisi de boğaz harflerinden olmakla beraber; ح boğaz ortasından, ه ise boğaz dibinden çıkarılır.¹³⁸

Sıfatları:

ح	Hems	Rihvet	İstifâle	İnfitâh	İsmât	
ه	Hems	Rihvet	İstifâle	İnfitâh	İsmât	Ĥafâ ¹³⁹

Bu iki harf, sıfatları bakımından tamamen örtüşmelerinin yanında mahreçlerinin birbirine yakın olması sebebiyle sıklıkla birbiriyle karıştırılabilmektedir. ه harfindeki Ĥafâ/ خفا sıfatı onu ح harfinden ayırtıran özelliklerdendir. Esasen "ه, h" sesi Türkçede bulunması itibariyle ilgili kelimelerde fazlaca sorun yaşanmaz iken "ح" sesinin Türk dilinde bulunmaması nedeniyle hatalı okumalara rastlanmaktadır. Mesela *حَتَّىٰ إِذَا فُتِحَتْ يَأْجُوجُ حَتَّىٰ إِذَا فُتِحَتْ يَأْجُوجُ وَهُمْ مِنْ كُلِّ حَدَبٍ يَنْسِلُونَ* "Nihayet Ye'cûc ve Me'cûc (setleri) açıldığı ve onlar her tepeden akın ettiği zaman;" *حَدَبٍ* indekiyetâ¹⁴⁰ kelimesi *هَدَبٍ* okunması durumunda anlam, "onlar her daldan ya da saçaktan akın ettiği zaman;" şekline dönüşür. *حَدَب* kökü

¹³⁴ Bk. Sîbeveyh, *el-Kitâb*, 4/433-437; Gânim Kaddûrî el-Hamed, *ed-Dirâsâtü's-savtiyye*, 180; Karaçam, *Kur'ân-ı Kerîm'in Faziletleri*, 195.

¹³⁵ Sîbeveyh, *el-Kitâb*, 4/433-437; Gânim Kaddûrî el-Hamed, *ed-Dirâsâtü's-savtiyye*, 219, 245, 268; Karaçam, *Kur'ân-ı Kerîm'in Faziletleri*, 202-208.

¹³⁶ el-Enbiyâ 21/11

¹³⁷ Bk. Cevherî, "Ksm" 5/2010; İbn Manzûr, "Ksm" 12/478; Mutçalı, "Ksm", 705.

¹³⁸ Karaçam, *Kur'ân-ı Kerîm'in Faziletleri*, 193.

¹³⁹ Bk. Sîbeveyh, *el-Kitâb*, 4/433-437; Gânim Kaddûrî el-Hamed, *ed-Dirâsâtü's-savtiyye*, 219, 245; Karaçam, *Kur'ân-ı Kerîm'in Faziletleri*, 202-208.

¹⁴⁰ el-Enbiyâ 21/96

“kubbe, kambur, tepe”¹⁴¹ gibi anlamları kapsar iken هذب “dal, yaprak, budak, saçak”¹⁴² vb. anlamları içermektedir.

3.5. Beşinci Grup: (ز - ظ - ذ)

Mahreçleri: “ظ” ve “ذ” harfleri peltek harflerden olup dil ucu-diş uçları marifetiyle çıkarılırken, “ز” harfi keskin ve dil ucunun ön alt dişlere temas etmesi ile çıkarılır.¹⁴³

Sıfatları:

ظ	Cehr	Rihvet	İsti’la	İtbâk	İsmât	
ذ	Cehr	Rihvet	İstifâle	İnfitâh	İsmât	
ز	Cehr	Rihvet	İstifâle	İnfitâh	İsmât	Safir ¹⁴⁴

Bu gruptan “ذ” ve “ظ” harfleri aynı mahreçten peltek olarak okunurken “ز” harfi ise onlara yakın bir mahreçten fakat keskin olarak telaffuz edilmektedir. Sıfat bakımından da çokça benzeşmekle birlikte “ظ” harfinde kalınlık (İtbâk) sıfatı öne çıkmaktadır. Bu kategorideki hatalar en fazla “ظ” harfinin İtbâk (kalınlık) sıfatının veril(e)memesinden dolayı “ذ” sesiyle ince okunması sonucunda gerçekleşmektedir. Konuyla ilgili şu âyetleri örnek verebiliriz.

1. *“Bir zamanlar İsrâilîoğulları’na üzerine dağı bir gölgelik gibi kaldırdık da üstlerine düşecek sandılar.”*¹⁴⁵ Âyette geçen “ظ” harflerinin ince okunması halinde (وَدَدُّنَا ذُلَّةً) ilk kelime “âdilîk, aşağılık”¹⁴⁶, ikinci kelime “burundan sümük akmak”¹⁴⁷ anlamlarına dönüşür.

2. *“Sonra yıldızlara şöyle bir baktı;”*¹⁴⁸ Âyette yer alan “ظ” harflerinin, “ذ” sesiyle ince bir şekilde kırâat edilmesi durumunda “yıldızlara adak adadı,”¹⁴⁹ biçiminde bir anlam örgüsü ortaya çıkar.

3. *“Sayıca binleri buldukları halde ölüm korkusuyla yurtlarından çikanları görmedin mi?”*¹⁵⁰ Tam tersi bir biçimde yukardaki âyette, حَذَرَ الْمَوْتِ tamlaması حَظَرَ الْمَوْتِ sesiyle okunursa, “ölüm korkusu” anlamı yerine “ölüm yasağı”¹⁵¹ anlamı oluşur.

4. *“Erdemlilik asla evlere arkalarından girmeniz değildir; fakat erdemlilik kişinin Allah’a saygılı olmasıdır.”*¹⁵² Âyette bulunan ظُهورِهَا ifadesi pelteklik ve İtbâk sıfatlarından yoksun olarak زُهورِهَا tarzında keskin

¹⁴¹ Bk. Cevherî, “Hdb” 1/108; İbn Manzûr, “Hdb” 1/300; Mutçalı, “Hdb”, 152.

¹⁴² Bk. Cevherî, “Hdb” 1/237; İbn Manzûr, “Hdb” 1/780; Mutçalı, “Hdb”, 937.

¹⁴³ Karaçam, *Kur’ân-ı Kerîm’in Faziletleri*, 195.

¹⁴⁴ Bk. Sîbeveyh, *el-Kitâb*, 4/433-436; Gânim Kaddûrî el-Hamed, *ed-Dirâsâtü’s-savtiyye*, 219, 245; Karaçam, *Kur’ân-ı Kerîm’in Faziletleri*, 202-208.

¹⁴⁵ el-A’râf 7/171

¹⁴⁶ Bk. Cevherî, “Zil” 4/1701; İbn Manzûr, “Zil” 11/256; Mutçalı, “Zil”, 295.

¹⁴⁷ Bk. Cevherî, “Znn” 5/2119; İbn Manzûr, “Znn” 13/173.

¹⁴⁸ es-Sâffât 37/88

¹⁴⁹ Bk. Cevherî, “Nzr” 2/825, 826; İbn Manzûr, “Nzr” 5/200; Mutçalı, “Nzr”, 874.

¹⁵⁰ el-Bakara 2/243

¹⁵¹ Bk. Cevherî, “Hzr” 2/634; İbn Manzûr, “Hzr” 4/202; Mutçalı, “Hzr”, 178.

¹⁵² el-Bakara 2/189

bir sesle kırâat edilirse “evlerin arkaları” anlamı yerine “evlerin çiçekleri”¹⁵³ anlamı ortaya çıkar.

5. *“Henüz canı çıkmadan yetişip kestiklerinizin dışında- yırtıcıların yediği hayvanlar, size haram kılındı”*¹⁵⁴ âyetindeki *ذَكَّيْتُمْ* fiili “zel” harfinin mahreci değiştirilerek safir sıfatıyla (keskin) *زَكَّيْتُمْ* biçiminde okunması durumunda kelimededen, “*sizin kestiğiniz hayvanlar*” anlamı yerine “*sizin temizlediğiniz hayvanlar*”¹⁵⁵ anlamı çıkar.

3.6. Altıncı Grup: (ظ - ط - ض)

Mahreçleri: “ض” dil yanının (hâfe) sağ ya da sol üst azı dişlere temasıyla, “ط” dil ucunun üst ön dişlerin diplerine (damak sonu) vurulmasıyla, “ظ” ise dil ucu-diş ucu marifetiyle peltek bir surette çıkarılır.¹⁵⁶

Sıfatları:

ض	Cehr	Rihvet	İsti’la	İtbâk	İsmât	İstitâle
ظ	Cehr	Rihvet	İsti’la	İtbâk	İsmât	
ط	Cehr	Şiddet	İsti’la	İtbâk	İsmât	Kalkale ¹⁵⁷

Sıfat olarak “ض” ile “ظ” beş sıfatın hepsinde ortak iken “ط” harfi şiddet sıfatıyla bu harflerden ayrılmaktadır. Diğer bir ifadeyle ilk iki harfin sesi akma kabiliyetine sahip iken “ط”nın sesi hapsolür ve bunun sonucunda bir sertlik meydana gelir. İlk iki harf ise rihvet sıfatları gereği yumuşak bir ses karakterine sahiptirler. Söz konusu üç harf mahreç ve zıtlı sıfatlar¹⁵⁸ bakımından karşılaştırılmaları durumunda “ض” ile “ظ” arasında sadece mahreç noktasında bir farklılık söz konusu iken “ط” harfi hem mahreç hem de şiddet sıfatı yönüyle bu iki harften ayrılmaktadır. Arap coğrafyası ve bu coğrafyayı taklit eden diğer bazı İslâm ülkelerinin ekserisinde “ض” harfi rihvet (akıcılık) sıfatı yerine şiddet sıfatıyla, sesi akıtılmadan okunduğu için büyük ölçüde “ط” harfinin sesiyle telaffuz edilebilmektedir. Bunun sonucunda bazı kelimeler anlam değişimine maruz kalır iken örneğin *نَضَطْرُهُمْ فَمَنْ* vb. kelimeler -bütün kurra¹⁵⁹ tarafından izhar ile okunmasına rağmen idgam ile okunabilmektedir. Yine *فَخَلَفَ مِنْ بَغْدِهِمْ خَلْفٌ أَضَاعُوا الصَّلَاةَ* “*Sonra bunların ardından artık namazı zâyi eden ve nefsânî arzulara uyan bir nesil geldi.*”¹⁶⁰ Âyetteki “ض” harfi akıcı bir sesle okunmaz ise *أَطَاعُوا* şeklinde okunmuş olacak ve anlam da buna bağlı olarak değişecektir. Bu türden anlam değişimleri şu örneklerin bütününde söz konusudur.

¹⁵³ Bk. Cevherî, “Hzr” 2/634; İbn Manzûr, “Hzr” 4/202; Mutçalı, “Hzr”, 935.

¹⁵⁴ el-Mâide 5/3

¹⁵⁵ Bk. Cevherî, “Zky” 6/2346; İbn Manzûr, “Zky” 14/287; Mutçalı, “Zky”, 295.

¹⁵⁶ Karaçam, *Kur’ân-ı Kerîm’in Faziletleri*, 195.

¹⁵⁷ Bk. Sîbeveyh, *el-Kitâb*, 4/433-436; Gânim Kaddûrî el-Hamed, *ed-Dirâsâtü’s-savtiyye*, 219, 245; Karaçam, *Kur’ân-ı Kerîm’in Faziletleri*, 202-208.

¹⁵⁸ Harflerin zıtlı sıfatları için bk. Bk. Sîbeveyh, *el-Kitâb*, 4/433-436; Gânim Kaddûrî el-Hamed, *ed-Dirâsâtü’s-savtiyye*, 179, 219, 245; Karaçam, *Kur’ân-ı Kerîm’in Faziletleri*, 195, 202-208.

¹⁵⁹ Kırâat imamları hakkında geniş bilgi için bk. Birışık, “Kırâat”. 25/426, 433.

¹⁶⁰ Meryem 19/59.

1. *“Oysa o gün bir kısım yüzler rablerine bakarak mutlulukla parıldayacaktır,”*¹⁶¹ âyetlerinde geçen نَاضِرَةٌ ve نَاضِرَةٌ kelimelerinde fonetik açıdan aynılık derecesinde bir yakınlık söz konusudur. Bunun sebebi iki harfin zıtlı sıfatlar bakımından tamamen örtüşmesidir.¹⁶² Aralarındaki yegâne fark mahreçtir. Yani “ض” harfinin dil yanının üst azı dişlerine temas edilmesiyle, “ظ”nın ise dil ucunun, üst diş uçlarına temas ettirilmesi suretiyle okunmasıdır. Kur’ân-ı Kerîm harflerinden bir kısmının bu derece birbirine yakın olması bu özellikteki harflerin birbirinden ayırt edilmesi için ne derece titiz bir çalışma yapılması gerektiğini açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

2. *“Allah’ın ALLAH’ın ALM TR KİFT VRRB ALLH MTLA KLMEH TPIYEH KŞJRE TPIYEH AVLEHA TABT VFRUHA Fİ SSMÂ. NİMETİNE ERDİRDİKLERİNİN YOLUNA; GAZABA UĞRAMIŞLARIN YOLUNA VE DOĞRUDAN SAPMIŞLARIN YOLUNA DEĞİL!”*¹⁶⁴ âyetlerindeki

ض harfleri rihvet ve istitâle sıfatlarından yoksun olarak “ط” sesine yakın bir ses ile, (ظرَبَ اللهُ مَثَلًا، وَلَا الظَّالِمِينَ) şeklinde yani şiddet sıfatıyla okunurlarsa anlamda ciddi bozulmalar oluşmaktadır.¹⁶⁵

3.7. Yedinci Grup: (ك - ق)

Mahreçleri: “ق” ve “ك” harflerinin ikisi de lehevî harflerdendir. “ق” dilin kökünden, “ك” ise biraz daha önden dil kökü ile ona denk gelen küçük dilden çıkar.¹⁶⁶

Sıfatları:

ق	Cehr	Şiddet	İsti’la	İnfitâh	İsmât	Kalkale
ك	Hems	Şiddet	İstifâle	İnfitâh	İsmât ¹⁶⁷	

Görüldüğü üzere iki harfin mahreci birbirine oldukça yakındır. Diğer taraftan üç sıfatta örtüşmekle birlikte üç sıfatta da ayrışmaktadır. Mahreçlerinin yakınlığından olsa gerek nadiren de olsa “ق” harfi “ك” ile seslendirilebilmektedir. Mesela *“وَبِالْحَقِّ أَنْزَلْنَاهُ وَبِالْحَقِّ نَزَّلْنَا”*¹⁶⁸ âyeti, *“Biz onu (Kur’ân’ı) hak olarak indirdik ve o da hak ile indi,”*¹⁶⁸ benzeri bir anlam ortaya çıkabilmektedir. O takdirde anlam *“Biz onu (Kur’ân’ı) kazıyarak indirdik ve o da kazıyarak indi,”*¹⁶⁹ benzeri bir anlam ortaya çıkabilmektedir.

Sonuç

Herhangi bir ilim, oluşum sürecinde temellerini en eski kaynaklardan beslenerek oluşturur. Kur’ân-ı Kerîm’i doğru okuma kuralları olarak tanımlanan tecvit ilmi de kurallarını oluştururken en eski kaynaklardan beslenmektedir. Bu perspektiften

¹⁶¹ el-Kiyâmet 75/22-23.

¹⁶² Bk. Sîbeveyh, *el-Kitâb*, 4/433-436; Gânim Kaddûrî el-Hamed, *ed-Dirâsâtü’s-savtiyye*, 179, 219, 245.

¹⁶³ İbrâhîm 14/24.

¹⁶⁴ el-Fâtiha 1/7.

¹⁶⁵ ظرَبَ fiilinin anlamları için bk. Cevherî, “Trb” 1/171; İbn Manzûr, “Trb” 1/557; الظَّالِمِينَ kelimesinin gelebileceği anlamlar için bk. Cevherî, “TII” 5/1752; İbn Manzûr, “TII” 11/405.

¹⁶⁶ Bk. Sîbeveyh, *el-Kitâb*, 4/433-436; Gânim Kaddûrî el-Hamed, *ed-Dirâsâtü’s-savtiyye*, 167.

¹⁶⁷ Sîbeveyh, *el-Kitâb*, 4/433-436; Gânim Kaddûrî el-Hamed, *ed-Dirâsâtü’s-savtiyye*, 167.

¹⁶⁸ el-İsrâ 17/105.

¹⁶⁹ Bk. Cevherî, “Hkk” 4/1580; İbn Manzûr, “Hkk” 10/413; Mutçalı, “Hkk”, 185.

bakıldığında herhangi bir harfin doğru ya da yanlış olarak seslendirildiğinin ölçüsü, vahiy dönemine en yakın zaman diliminde kaleme alınmış eserlerde yer alan bilgiler olmaktadır.

Tecvit ilminin, harflerin mahreç ve sıfatlarının belirlenmesi noktasında dilbilim/lengüistik ile sıkı bir bağı vardır. Halîl b. Ahmed çok erken dönemlerde Arap dilinin gramerinin oluşturulması sürecinde harflerin mahreçleri ve sıfatlarına yönelik tespitlerde bulunmuştur. O, sesin oluşumunun akciğerlerden ağız çıkışına doğru gelen havadan teşekkül ettiğini, havanın boğazın dibinden itibaren ağız çıkışına kadar belirli yerlerde kesildiği noktadan sesin oluştuğunu belirtmiştir. Bu haliyle harfleri mahreç olarak; boğaz, dil ve dudak bölgelerinden üretildiklerini tespit ederek mahreç taksimatını erken dönemde ortaya koymuştur. Halîl'in önde gelen öğrencilerinden olan Sîbeveyh, onun derslerinde tuttuğu notlardan *el-Kitâb* adlı eserini telif etmiştir. Harflerin fonetiğine dair şifahî seslendirmenin tasnifli yazılı ifadelerine en kadim kaynak olarak söz konusu eserde rastlamaktayız. Harflerin fonetik farklılıklarını ve tilâvet kurallarını içine alan ilmin adı olarak tecvit bilgileri; Mekkî b. Ebû Tâlib, (ö. 437/1045) Ebû Amr ed-Dânî (ö. 444/1053) ve İbnü'l-Cezerî (ö. 833/1429) gibi âlimlerin eserlerinde zikredilmiş ve zaman içinde olgunlaşmıştır. Çalışmamız temellendirirken ilk başvuru kaynağı sözü edilen bu eserler olmuştur.

Tecvit ilmi, nazarî bilgilere dayanmakla birlikte pratik ve estetik yönü olan bir ilim dalıdır. Pratik ve sanatsal kısmı, fem-i muhsin (ehil bir hocanın ağzından) den yüz yüze duyarak ve görerek talim edilmesi gerekirken, bilgi kısmı, temel kaynaklara başvurularak öğrenilmesi gerekir.

Tecvit ilminin araştırma alanı Kur'ân-ı Kerîm harfleridir. Diğer bir ifadeyle tecvit ilminin ses ve cümle bilgisiyle yakın ilişkisi söz konusudur. Cümledeki kelimelerin doğru şekilde konumlandırılmaması, okumada vurgu vb. hatalar, anlamı etkilediği gibi kelimeleri oluşturan harflerin yanlış seslendirilmesi sonucunda da anlam değişimleri meydana gelebilmektedir. Seslendirme hataları bazen doğrudan anlama etki ederken bazen de kelimenin estetiğine zarar verebilmektedir.

Kur'ân-ı Kerîm; cümle kuruluşu ve kelime seçimi başta olmak üzere tüm yönleriyle eşsiz bir nazma sahip mukaddes, ilahî bir kitaptır. Tecvit ilminin gayesi bu nazm-ı şerifi koruma altına alarak bozulmasını engellemektir. Bu ilmin gereklerini yerine getirmeden diğer bir ifadeyle alanda mahir olan bir hocadan pratik yapmadan ve temel kaynaklarda yer alan bilgilere uygun bir seslendirme titizliği göstermeden gerçekleştirilen bir okuma, Kur'ân'ın anlamına, mesajına ve sanatsal alanına zarar verebilmektedir. Günümüzde gerçekleştirilen kırâatlerde ya tecvit ilminin gereğine inanmamaktan ya da herhangi bir sebeple yeterli bir kırâat eğitimi al(a)mamaktan kaynaklanan hatalı okumalara çokça şahit olunmaktadır. Kur'ân-ı Kerîm harfleri içerisinde bir kısmı Türk dilinde mevcut değildir. Yine diğer bir kısmı arasında yüzde doksana varan benzerlikler söz konusudur. Dolayısıyla söz konusu harflerde birbirinin yerine seslendirilebilme ihtimali yüksektir. Bu ise beraberinde anlam bozulmalarını getirebilmektedir. Müslümanlar olarak bu hassas durumun farkında olunmalı ve kutsal kitabımız Kur'ân-ı Kerîm'in en doğru bir biçimde seslendirilmesi noktasında gerekli hassasiyet gösterilmelidir.

Unutulmamalıdır ki Kur'ân kırâati; yüzeysel bir eğitimle ya da kulaktan duyma bilgilerle harflerin orijinal seslerini talim etmeden Türkçede yer alan seslerle değil; aksine ehil bir hocadan yüz yüze yapılan, uygulama esaslı bir eğitim ve bu eğitimin kaynaklarda yer alan bilgilerle desteklenmesi suretiyle yapılması gerekmektedir. Kur'ân-ı Kerîm'in

doğru anlamlandırılması orijinaline uygun seslendirilmesine bağlıdır. Hatalı seslendirme yanlış anlamları doğurur ve en önemlisi Kur'ân-ı Kerîm'in belâgat ve fesâhatine halel getirir.

Kaynakça

- Abdussemi, Ahmed Muhammed. *el-Vâfi fi keyfiyeti tertili'l-Kur'âni'l-Kerim*. Beyrut: Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2000
- Akrabâvî, Mahmûd Selâmet. *el-Mürşid fi İlmî't-Tecvîd*. Dâru'l-Furkân, 2001.
- Ateşyürek, Remzi. "Kuran Tilavetinde Yaygın Hatalar (Sâd, Dâd, Tâ ve Zâ Örneği)". *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 31/31 (2011), 157-175.
- Birişik, Abdulhamit. "Kırâat". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 25/426-433. Ankara: TDV Yayınları, 2006.
- Cevherî, İsmâil b. Hammâd. *es-Sıhah tacu'l-luğati ve sıhahu'l-arabiyeti*. thk. Ahmed Abdulğafur Attar. Beyrut: Daru'l-İlm li'l-Melayin, 1987.
- Çetin, Abdurrahman. *Kur'ân Okuma Esasları*. Bursa: Emin Yayınları, 2011.
- Dânî, Ebû 'Amr Osman b. Sa'îd ed-Dânî el-Endülüsî. *et-Tahdîd fî'l-İtkân ve't-Tecvîd*. thk. Gânim Kaddûrî el-Hamed. Amman: Dâru Ammar, 1421/2000.
- Dursun, Abdurrahim. *Kıraat İlminde Uygulama Sorunları ve Yaygın Hatalar*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016.
- Ebü'l-Fadl, Cemâluddîn Muhammed b. Mükrim b. Manzûr. *Lisânu'l-Arab* Beyrut: Dâru Sâdır, 1968.
- el-Kâdi, Abdulfettah b. Abdulgani b. Muhammed. *el-Budûrû'z-Zâhire fî'l-Kıraati'l-Aşril Mütevâtire*. Beyrut: daru'l-kutübi'l-Arabi, 1431
- Eskicizâde, Ali b. Hüseyin. *Terceme-i Dürr-i Yetîm (Muallimler için Tecvîd ve Kırâat Risâleleri)*. Nâdide Kitaplar Kütüphanesi 1. ts.
- Ferâhidî, Halil b. Ahmed. *Kitabü'l-Ayn*. thk. Abdülhamid Hindavî. Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye. ts.
- Fîrûzâbâdî, Mecduddin b. Yakub. *el-Kâmûsu'l-muhît*. Müessesetü'r-Risâle, Beyrut: Daru Ammar, 1426/2005.
- Hamed, Gânim Kaddûrî el-Hamed. *Ebhâs fî ilmi't-Tecvîd*. Amman: y.y. 1402/2002.
- Hamed, Gânim Kaddûrî el-Hamed. *ed-Dirâsâtü's-savtiyye 'inde ulemâi't-tecvîd*. Bağdat: y.y. 1986.
- Hemedânî, Ebu'l-Alâi'l-Hasen b. Ahmed. *et-Temhîd fî marifeti't-tecvîd*. thk. Cemâleddin Muhammed Şerif - Mecdi Fethi es-Seyyid. Tanta: Darü's-Sahabe li't-Türas, 2005.
- İsmailrao. "المقدمة الجزرية في علم التجويد - د.أيمن رشدي سويد 7". *Youtube*. Yayın Tarihi 22 Mayıs 2011. <https://www.youtube.com/watch?v=OqQIRYVrPeE&t=2710s>
- İsmailrao. "المقدمة الجزرية في علم التجويد- د.أيمن رشدي سويد 1". *Youtube*. Yayın Tarihi 21 Mayıs 2011. <https://www.youtube.com/watch?v=3-OX9w3WdCI>
- Kamhâvî, Muhammed es-Sâdık. *el-Burhân fî Tecvîdi'l-Kur'ân*. Kahire:1978.
- Karaçam, İsmail. *Kur'ân-ı Kerîm'in Faziletleri ve Okunma Kâideleri*. İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2008.
- Karaman, Hayrettin vd. *Kur'ân Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2015.
- Kârî, Ali. *el-Minehü'l-fikriyye şerhü'l-mukaddimeti'l-Cezeriyye*. Mısır: y.y. 1367/1948.
- Kâtib Çelebi. *Keşfu'z-zünûn an esmâi'l-kütübi ve'l-fünûn*. tsh. M. Şerefettin Yaltkaya-Kilisli Rifat Bilge. Ankara: MEB, 1941.
- Mekkî, b. Ebi Tâlib. *er-Ri'âye li tecvîdi kiraah ve tahkîki lafzi't-tilâveh*. thk. Ahmed Hasan Ferhad. Amman: Dâru Ammar, 1417/1996.

- Mes'ûl, Abdul Ali. *Mu'cem mustalahat ilmi'l kırâat'il-Kur'âniye*. Kâhire: Dâru's-Selâm li't-Tibaati ve'n-Neşri ve't-Tevzi, 2007.
- Mutçalı, Serdar. *Arapça-Türkçe Sözlük*. İstanbul: Dağarcık Yay. 1995.
- Mütercim Âsım Efendi. *el-Okyanûsu'l-basît fî tercemeti'l-Kâmûsi'l-muhît*. haz. Mustafa Koç - Eyyüp Tanrıverdi. 4 Cilt. İstanbul: y.y. 2013.
- Nesefî, Ebu'l-Berekât Abdullah b. Ahmet b. Mahmut. *Medariku't-Tenzil ve Hakaiku't-Te'vil*. Beyrut: Daru'l-Kelimi't-Tayyib, 1998.
- Okiç, M. Tayyip. *Kur'ân-ı Kerim'in Uslub ve Kırâati*. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları. 1963.
- Sîbeveyh, Amr b. Osmân. *el-Kitâb*. thk. Abdusselâm Hârûn. Kahire: Mektebetü'l-Hancî, 1982.
- Söylemez, İsmail. "Farsçanın Türkiye'de Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Alfabeden Kaynaklanan Telaffuz Sorunları". *Akademik MATBUAT*, <http://dergipark.gov.tr/matbuat> 5/2 (Kasım 2021), 91-108.
- Şensoy, Sedat. "Nazmü'l-Kur'ân". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 32/464-466. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.
- Tehânevî, Muhammed Alî. *Keşşâfu İstılâhâtı'l-Funûn ve'l-Ulûm*. thk. Alî Dahrûc-Abdullah Hâlidî-Corc Zînâtî. Beyrut: Mektebetü Lübnân, 1996.
- Vankulu, Mehmed Efendi. *Terceme-i sıhah-ı Cevherî*. haz. Mustafa Koç. 2 Cilt. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu, 2014.
- Zebîdî, Muhammed b. Muhammed b. Abdi'r-Rezzâk. *Tacu'l-Arus min Cevahiri'l- Kamus*. Kuveyt: Dâru'l-Hidâye, ts.
- القرءان الكرىم. "أهمىة علم التجوىد وفضلة". *Youtube*. Yayın tarihi 4 Haziran 2020. <https://www.youtube.com/watch?v=521j4cCsQIY>